
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Puig Díaz, Alba; Rodríguez Cortes, Lluïsa , dir. Les burles i els insults només són el principi : elaboració d'un programa de prevenció del racisme aplicable a les escoles. 2024. 77 pag. (Grau en Criminologia)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/296857>

under the terms of the license

LES BURLES I ELS INSULTS NOMÉS SÓN EL PRINCIPI

Elaboració d'un programa de prevenció del racisme aplicable a
les escoles.

Alba Puig Díaz (1599406@uab.cat)

Tutora: Lluïsa Rodríguez Cortes

UAB - Grau de Criminologia

4t any - Curs 2023-2024

Treball Final de Grau

Nº de paraules: 8.145

Data d'entrega: 17-05-2024

Li dedico aquest treball a la meva família i al meu grup d'amigues per ser el meu suport durant tot l'any. A més, li agraeixo a la Lluïsa, la meva tutora, per acompanyar-me en tot el procés i aconsellar-me tant en l'àmbit acadèmic com personal. Finalment, també li agraeixo a l'Escola Montessori per permetre'm basar el treball en el seu context.

RESUM

El present treball aborda la relació existent entre el racisme i l'assetjament escolar en la societat actual. Per tal de tenir un marc de referència teòric i estadístic de l'assetjament per raó d'ètnia, s'ha dut a terme una recerca sobre el racisme, l'assetjament escolar i l'adequat funcionament de les escoles segons la llei d'educació actual. Seguidament, s'ha analitzat l'abordatge pràctic d'aquesta problemàtica a escala municipal, estatal i internacional per esbrinar els mecanismes preventius existents. A partir de tota la informació obtinguda, s'ha dissenyat el programa “*Desfem l'iceberg racial*” amb l'objectiu de reduir l'assetjament per raó d'ètnia a les escoles mitjançant la pedagogia criminològica. El programa va dirigit als alumnes de sisè de primària de l'Escola Montessori de Rubí i, per adequar-lo, s'han avaluat el context d'actuació i els destinataris d'aquest. Així doncs, el programa es divideix en 8 unitats didàctiques, les quals aborden els diferents eixos de l'assetjament i el racisme, a més de proporcionar eines als alumnes per gestionar situacions hostils i violentes. Finalment, es presenten les aportacions del programa, les seves limitacions i un resum dels aspectes més importants del treball.

Paraules clau: assetjament per raó d'ètnia, racisme, educació, pedagogia criminològica, prevenció, programa.

ABSTRACT

This work addresses the existing relationship between racism and school bullying. To have a theoretical and statistical frame of reference of harassment due to ethnicity, research has been carried out on racism, school bullying, and the proper functioning of schools according to the current law of education. Subsequently, the practical approach to racist bullying has been analyzed at different levels, to identify the existing preventive mechanisms in schools. Based on the information obtained, the intervention program, “*Desfem l'iceberg racial*”, has been designed to reduce racist bullying, and it addresses the students of sixth grade at Montessori School of Rubí. In order to adapt the program, the context of the activity and the recipients has been evaluated. This intervention is based on criminal pedagogy and is divided into 8 teaching units that address the different aspects of bullying, racism and provides students with strategies to manage hostile and violent situations. Finally, the contributions of the program, its limitations and a summary of the most important aspects of the work are presented.

Keywords: racist bullying, racism, education, criminal pedagogy, prevention, program.

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ	8
2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ	9
2.1. L'ideal de les escoles	11
2.2. Vessant teòrica que emmarca aquesta problemàtica	13
3. PROGRAMES EXISTENTS	15
4. DESFEM L'ICEBERG RACIAL	17
4.1. Denominació del programa	17
4.2. Objectius i justificació del programa	18
4.3. Marc normatiu de referència	19
4.4. Context del programa	19
4.5. Continguts del programa	20
4.5.1. Activitats del programa	21
4.5.2. Recursos	23
4.6. Cronograma	24
4.7. Avaluació del programa	25
5. DISCUSSIÓ	26
6. CONCLUSIONS	28
7. REFERÈNCIES	30
ANNEXOS	35
Annex 1	35
1.1. Activitat inicial: Què sabem del racisme?	35
1.1.1. Avaluació genèrica	37
1.1.2. Avaluació sisè A	37
1.1.3. Avaluació sisè B	38
1.2. Som així?	39
1.3. El racisme no ha de comportar racisme	40
1.4. Viatgem a través d'altres ulls	45
1.5. Qui és qui	49

1.6. No soc jo	53
1.7. Jo actuo	55
1.8. Activitat de tancament: Desfem el procés d'aprenentatge racista	58
Annex 2: Qüestionari d'avaluació	62
Annex 3: Observació	65
Annex 4: Enquesta del professorat	66
4.1. Preguntes de l'enquesta	66
Annex 5: Document de confidencialitat	74

1. INTRODUCCIÓ

Actualment, molts països europeus presenten una elevada diversitat ètnica i Espanya no és l'excepció, ja que durant l'últim any van arribar a Espanya 478.990 immigrants, sense tenir en compte els residents espanyols nascuts en un altre país (Institut Nacional d'Estadística d'Espanya [INE], 2022). Tot i la multiculturalitat existent, els delictes d'odi per motius d'ètnia han augmentat en el 2022, fins al punt de ser la principal modalitat de delictes d'odi que es comet (Muniesa et al., 2023).

Partint d'aquesta base, s'ha de tenir en compte que tot i tenir una societat diversa els problemes racials han augmentat i s'han traslladat a altres àmbits com l'escola, les xarxes socials i els mitjans de comunicació. Concretament, el 10,9% dels casos d'assetjament es donen per motius d'ètnia, religió i cultura segons un estudi realitzat per l'Organització de les Nacions Unides per l'Educació, la Ciència i la Cultura l'any 2021 (UNESCO). A més, la producció d'assetjament a les aules indica la presència de conductes pertorbadores i violentes en un espai educatiu, el qual hauria d'estar lliure de violències. Aquest fet se li ha de sumar l'ús massiu de les tecnologies des de ben petits, la qual cosa els exposa a estímuls negatius relacionats amb la xenofòbia i el racisme. Altrament, s'han de tenir presents les dades dels delictes d'odi que es cometen en l'espai públic i a l'espai cibernètic. Durant el 2022, dels 1.796 casos coneguts 790 van ser per racisme i xenofòbia, si no es tenen en compte les infraccions administratives (Muniesa et al., 2023). Si aquestes dades es desglossen en termes d'edat, es pot observar que en el cas dels menors el racisme i la xenofòbia són la segona tipologia més investigada pels fets coneguts. En canvi, a mesura que l'edat augmenta la tipologia més condemnada i investigada són els delictes relacionats amb el racisme i la xenofòbia. Si s'analitza la situació en les xarxes socials, es pot veure que la situació no canvia, és a dir, el racisme continua sent la principal tipologia de delictes d'odi en les diferents tecnologies de la informació i la comunicació (Muniesa et al., 2023, p.36). El conjunt d'aquestes dades representen una realitat alarmant, la qual cosa demostra que el racisme és una problemàtica rellevant en aquesta societat. Per tant, des de la vessant criminològica és important prevenir i intervenir en aquesta, per tal de complir amb la lluita contra el racisme i la xenofòbia, enteses com a formes d'intolerància i contràries als drets humans, explicitades en un dels acords nacionals (Muniesa et al., 2023).

Tenint en compte la problemàtica social que esdevé el racisme en els diferents àmbits de la societat, en el present treball es desenvolupa un pla de prevenció del racisme a les escoles.

Es creu pertinent abordar el racisme des de l'àmbit educatiu, ja que fomentar una educació en el respecte i l'empatia esdevé un factor de protecció envers la producció de conductes racistes. És a dir, educar els menors en aquest àmbit evitarà la comissió de delictes relacionats amb aspectes ètnics i culturals. A més de potenciar el control informal que exerciran els infants al seu grup d'iguals i en el seu nucli familiar, la qual cosa dificultarà la producció de conductes racistes. És aquí on la criminologia té més pes, puix que l'educació en valors d'igualtat, empatia i compromís esdevé una forma de prevenció que potencia la reacció davant de conductes antinormatives, convertint així als menors en agents de control i de canvi. Per tant, la implementació d'un programa criminològic de caràcter educatiu disminuirà els comportaments antisocials en la primera infància i dificultarà la producció d'aquests en l'edat adulta. Partint d'aquesta base, es determina que la finalitat del treball és investigar quina és la situació en les escoles catalanes en relació amb l'assetjament per raó d'ètnia per intervenir en aquesta. Per tant, els objectius són:

- Explorar en l'àmbit teòric els termes de racisme i assetjament escolar.
- Explorar la relació que es produeix entre el racisme i l'assetjament escolar.
- Elaborar un pla de prevenció del racisme en l'àmbit educatiu.

Per poder assolir els objectius plantejats, el treball es divideix en tres parts. La primera part engloba l'estat de la qüestió i el marc teòric referent als conceptes regidors del programa, és a dir, el racisme, la xenofòbia i l'assetjament escolar. En segon lloc, s'analitzen els programes existents que aborden aquesta problemàtica i, en últim lloc, es presenta el programa específic per prevenir el racisme a les aules. Per tal d'elaborar el programa en un context determinat es farà ús de l'observació per detectar quines són les relacions que s'estableixen entre els alumnes i com són aquestes. A més, es distribuiran enquestes sobre l'assetjament per raó d'ètnia al professorat de l'escola per saber si es dona en el centre. En últim lloc, s'elaboraran les activitats pertinents al programa, les quals fomentaran el respecte i l'empatia en els diferents col·lectius.

2. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Com s'ha esmentat amb anterioritat, el racisme esdevé la principal causa dels delictes d'odi en diferents sectors de la societat i, moltes vegades, esdevé la justificació de l'assetjament escolar. És a dir, en aquests casos és l'odi i rebuig a la víctima la motivació per cometre el delicte (Díaz, 2018).

Per tal d'entendre en què s'engloba un delictes d'odi racial i xenòfob, s'ha de tenir present el significat dels termes. Primerament, s'ha de tenir en compte que el terme de racisme fa referència a la discriminació envers una persona per les qualitats o característiques que posseeix, com el color de la pell, el lloc de naixement, la seva cultura o la seva religió (Alt Comissariat de les Nacions Unides per als Refugiats [ACNUR], 2023). Un element a destacar del racisme és que s'estableix una posició de superioritat envers les persones que presenten les característiques esmentades. Altrament, la xenofòbia a trets generals fa referència a la por a l'estranger (Rangel, 2020, p.18). Aquesta por a l'immigrant acaba generant conductes discriminatòries que propicien la segregació de la societat. Per tant, s'ha de tenir en compte que les conductes racistes i xenòfobes engloben totes les formes de violència, discriminació (odi) i rebuig envers les persones estrangeres (Cereceda et al., 2019). Tenint en compte les definicions conceptuals exposades es poden analitzar les dades i la tendència del racisme. El racisme ha anat creixent amb el pas dels anys tal com mostren les dades dels delictes d'odi per racisme i xenofòbia. Aquesta tendència es veu reflectida en l'informe elaborat pel Ministeri de l'Interior (Muniesa et al., 2023), en el qual consta que els delictes d'odi han augmentat un 18,15% en comparació al 2021. Concretament, hi ha 116 casos de diferència amb el 2021 i 270 casos més respecte al 2020. De forma general, els delictes d'odi relacionats amb el racisme representen un 45,43% dels fets coneguts (antigitanisme, antisemitisme i racisme).

D'altra banda, és necessari esmentar el significat d'assetjament escolar. L'assetjament escolar és definit com una conducta de persecució física i psicològica a un alumne. Aquesta es basa en una exposició reiterada en el temps a accions negatives realitzades per un alumne o varis, la qual genera grans conseqüències psicològiques i físiques a l'individu assetjat (Olweus, 1998; Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007). S'ha de tenir clar que l'assetjament es basa en una relació jeràrquica que col·loca a la víctima en una situació d'indefensió, la qual es perpetua per la no actuació de les autoritats pertinents i la no identificació de conductes violentes (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007). Les conductes violentes es poden presentar de diferents maneres, poden ser agressions verbals, físiques o basar-se en l'exclusió social. Normalment, es combinen les tres formes d'agressió (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007, p.6). A més, aquestes conductes són exercides i tolerades pels diferents rols que es donen a l'aula. Aquests es veuen contemplats en el cercle del *bullying* plantejat per Olweus (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007). Durant l'assetjament hi ha

quatre rols principals: la víctima, l'agressor, els espectadors i els partidaris de l'agressió. En tots aquests rols s'ha d'intervenir, puix que són els que exerceixen l'agressió, els que la validen i els que prefereixen no formar part de la situació (espectadors). D'altra banda, s'ha de tenir en compte que aquest assetjament no es produeix solament a la institució escolar, sinó que s'ha traslladat al ciberespai i pot tornar-se permanent (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2007, p.7).

D'acord amb l'exposat amb anterioritat, s'ha de tenir present que s'estableix una relació real entre l'assetjament i el racisme que existeix des de fa temps (Sullivan, 2005, p.118). En la major part dels casos, l'assetjament per raó d'ètnia (*racist bullying*) les víctimes pateixen agressions verbals relacionades amb sobrenoms que fan referència a la seva procedència, comentaris pejoratius de trets físics distintius o la forma de vestir (Sullivan, 2005). El problema de la combinació d'ambdós termes és que en l'àmbit escolar no es tracten de forma diferent, és a dir, el racisme se subsumeix a la categoria de l'assetjament, la qual cosa comporta que no s'incideixi en la percepció de superioritat ètnica sinó en la conducta d'assetjament (Sullivan, 2005). Aquesta problemàtica passa desapercibuda, tot i els estudis existents respecte a aquest fenomen. Segons Sapouna et al. (2022) la major part de les víctimes són nens immigrants o refugiats que formen part d'una minoria ètnica i que prediquen una religió diferent de l'establerta. Les dades referents a l'assetjament per raó d'ètnia exposen que la nacionalitat, el color de pell i la "raça" són el segon motiu pel qual s'assetja als companys, després de l'aparença física o l'orientació sexual (UNESCO, 2021). Segons l'ECESC (Enquesta de Convivència Escolar i Seguretat de Catalunya) un 12,5% dels alumnes de Catalunya, han sigut víctima d'assetjament a causa del seu origen (Generalitat de Catalunya, 2022). Cal destacar, que es fa una diferenciació entre els menors nadius i els no nadius, és a dir, el 33% dels immigrants pateixen assetjament per raó d'ètnia davant del 26,3% dels nens nadius que tenen pares migrants (UNESCO, 2021, p.30). A més s'ha de ser conscient que el racisme en forma d'assetjament escolar el que potencia és l'odi envers ells mateixos i la construcció d'un autoconcepte negatiu, el qual repercuteix en tots els àmbits de desenvolupament personal (Fanpage.it, 2017).

2.1. L'ideal de les escoles

L'escola és el segon agent socialitzador del menor, el qual s'encarrega de potenciar el desenvolupament de les seves capacitats i la construcció de la personalitat (LO 3/2020, 29 de desembre). De fet, l'escola és el mitjà que permet transmetre la cultura de la societat i és

la que estableix una base axiològica, la qual condicionarà la conducta del menor i fomentarà la convivència (LO 3/2020, 29 de desembre). Per tant, l'objectiu de l'Estat ha de ser crear escoles que tractin les problemàtiques socials des de l'arrel, és a dir, han de ser escoles que facin ús de la pedagogia criminològica.

La pedagogia criminològica és necessària en el context educatiu, puix que aquesta pretén modular la psique del menor mitjançant l'aprenentatge de recursos emocionals (empatia, solidaritat, altruisme, compromís) i la potenciació del cercle social pronormatiu (factor de protecció). D'aquesta forma el que es vol aconseguir és que el menor mostri rebuig envers les conductes antisocials i delictives, així en un futur optarà per un estil de vida normatiu i exercirà un control social informal (Salgado, 2012). Per tant, l'escola ideal és aquella que sustenta la seva forma d'obrar i la seva educació (curricular i no curricular) en els ideals que exposa la llei orgànica d'educació del 2020. És a dir, l'educació ha de tenir com a pilars regidors el respecte, la igualtat i l'equitat (LO 3/2020, 29 de desembre; LO 19/2020, 30 de desembre). A més, han de ser espais no violents que erradiquin qualsevol mena de discriminació i evitin la segregació de l'alumnat (LO 19/2020, 30 de desembre), però la realitat difereix molt de l'establert a la llei.

Des d'aquesta perspectiva, s'ha de tenir present que l'educació és l'eina més apreciada de la societat i és per això que aquesta s'ha d'encarregar de fomentar la igualtat, erradicar les discriminacions i potenciar la cohesió social. Aleshores és aquí on la implementació de la pedagogia criminològica i el mateix criminòleg prenen importància, atès que l'obtenció d'una escola ideal depèn de l'erradicació de la violència dins del centre i l'establiment d'una base axiològica que potenciï la convivència tant dins com fora del centre. A més, s'abordaran factors de risc que en un futur poden propiciar la conducta delictiva. Tot i això, s'ha de tenir present que pel bon funcionament de la pedagogia criminològica és convenient l'existència d'un Pla Educatiu d'Entorn (PEE) que abordi les necessitats presents en el context social dels infants i els joves. La combinació d'aquests dos instruments permetrà al criminòleg fer un abordatge real de les necessitats detectades en l'entorn dels infants, per tal de potenciar un bon desenvolupament interpersonal i per eliminar les barreres socials que els rodegen (Generalitat de Catalunya, 2023).

2.2. Vessant teòrica que emmarca aquesta problemàtica

Segons la problemàtica que es vol abordar en el present treball la vessant criminològica que la tracta millor és la criminologia crítica i la teoria de l'associació diferencial.

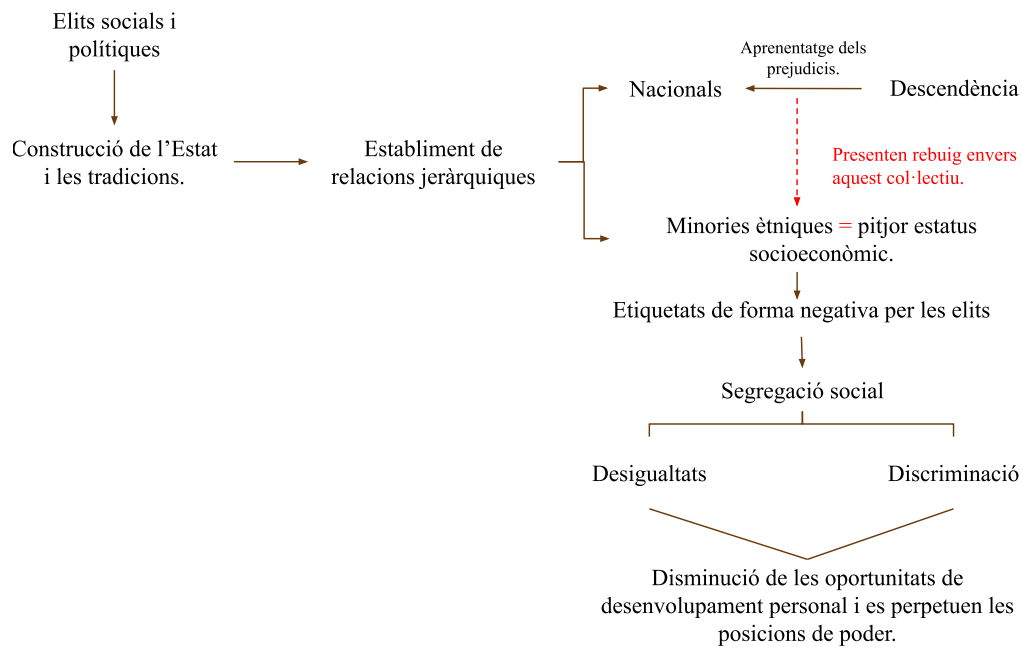
La criminologia crítica a trets generals, posa en dubte la funció de l'Estat i la seva estructura, és a dir, treu el focus de la societat i l'individu com a causant del problema i el trasllada al sistema pel qual es regeix la societat (Cid i Larrauri, 2001a). Aquesta vessant es fonamenta en diferents corrents ideològics i diverses teories. Concretament, es basa en el marxisme, la teoria de l'etiquetament i la teoria del conflicte. Des de la posició marxista es percep el sistema capitalista com un nexce de conflictes que crea relacions jeràrquiques, les quals funcionen per rols de poder (Cid i Larrauri, 2001a). D'acord amb aquesta idea, són els poderosos els que determinen què està bé i què no, per tant, és el col·lectiu que estigmatitza als diferents i aquests són els que acostumen a estar en pitjor situació socioeconòmica (minories ètniques). S'ha de tenir present que els estereotips que se'n deriven de les etiquetes imposades condicionen la persecució de la delinqüència i la visió que té la ciutadania d'aquestes persones (Cid, 2021c). És a dir, la ciutadania es veu immersa en un conjunt social basat en estereotips els quals interioritzen i reproduïxen, fomentant així els delictes d'odi i la segregació social. Aquesta idea fa referència a la teoria de l'etiquetament, atès que la segregació social ocasionada pels estereotips fomenta la construcció d'identitats desviades (Cid i Larrauri, 2001b). Sobre la base d'aquesta idea s'ha de tenir present la teoria de l'associació diferencial, atès que els menors aprenen i interioritzen prejudicis en el seu cercle més proper, com la família (Cid, 2021a). Arran d'aquest aprenentatge els menors discriminen als nens d'un col·lectiu ètnic diferent i adopten conductes racistes envers aquests.

Cal destacar que l'etiquetament al que es veuen sotmesos els infants racialitzats condiciona la seva socialització i propicia que la identitat del menor es construeixi al voltant de l'estigma (Cid, 2021b). Això es produeix a causa de la reacció social estigmatitzant que hi ha envers les minories ètniques i la concepció d'inferioritat d'aquestes (Cid, 2021b). D'aquesta forma, es minven les seves oportunitats de desenvolupament personal a partir de l'abús del poder (teoria del conflicte). Per tant, la perpetuació dels estigmes ocasiona desigualtats i discriminacions en la infància. És a dir, els rols de poder es reproduïxen en els infants i són els que pertanyen a les minories ètniques els que tenen bloquejades les

oportunitats de desenvolupament social i interpersonal. Aquestes conductes limiten la seva forma de viure i minven el seu autoconcepte, ocasionant així molts problemes en l'àmbit psicològic i adaptatiu del menor (Fanpage.it, 2016; Cid, 2022).

Figura 1.

Esquema explicatiu del mecanisme de discriminació i assetjament per raó d'ètnia.

Font: Elaboració pròpia.

En conclusió, són els poderosos els que criminalitzen, els que generen odi envers un col·lectiu social i els que minven les seves oportunitats de desenvolupament personal a partir de l'abús de poder amb la finalitat de perpetuar la jerarquia social establerta fins al moment (Universidad Internacional de la Rioja, 2021). Tenint present l'orientació político-criminal que pren la criminologia crítica (promoure polítiques igualitàries) i l'aprenentatge que fan els menors respecte als estereotips establerts, el desenvolupament d'un pla de prevenció del *racist bullying* potenciarà la igualtat social. Això és degut al fet que no es promou un discurs estigmatitzador de les minories ètniques i es potencia la integració social des de la primera infància. De tal forma que es potencia el desenvolupament interpersonal de forma igualitària.

3. PROGRAMES EXISTENTS

Tal com s'ha explicat anteriorment, el fenomen de l'assetjament per raó d'ètnia no s'aborda del tot, és a dir, es tendeix a tractar la part de l'assetjament però no la del racisme. Partint d'aquesta base, es fa una anàlisi del context global sobre l'abordatge real del fenomen en qüestió.

A escala internacional, institucions com el Parlament Europeu o Nacions Unides exposen que s'ha de lluitar contra la discriminació, el racisme i la xenofòbia a les aules (Nacions Unides [ONU], s.d.; Parlament Europeu, 2022). Es proposa la introducció d'una major diversitat en el programa d'estudis i que es tractin temes de discriminació al llarg de la història, per tal que els alumnes tinguin coneixement respecte al fenomen del racisme (ONU, s.d.).

En l'àmbit nacional, es troben diverses estratègies. Primerament, UNICEF suggereix activitats i estratègies per abordar el racisme a les aules segons el curs educatiu en el qual s'intervingui. És a dir, es presenten unitats didàctiques destinades a la potenciació de valors relacionats amb la igualtat i la no discriminació (Fons de les Nacions Unides per a la Infància [UNICEF], s.d.a.). A més, es fomenta la reflexió personal i crítica a partir dels diferents testimonis i situacions racistes que s'han produït al llarg de la història, com el cas de la Rosa Parks, per tal d'exemplificar la discriminació racial (UNICEF, s.d.b.). Altrament, el projecte “*FRIDA*” impulsat pel Ministeri de l'Interior (2), pretén capacitar al professorat amb eines per detectar i prevenir el racisme mentre que paral·lelament se sensibilitza a l'alumnat sobre les formes de discriminació existents (Antón et al., 2015). En aquest cas el professorat i l'escola són els encarregats de construir espais inclusius i interculturals que fomentin el respecte (Antón et al., 2015). D'altra banda, la sensibilització de l'alumnat es basa en la implementació d'estratègies socioafectives per fomentar l'empatia i la producció de conductes prosocials (Antón et al., 2015).

A escala municipal s'analitza el context de Rubí. En aquest cas, s'ha de tenir present el PEE, la guia i el pla d'acció implementat a la ciutat per tal d'abordar la problemàtica esmentada. Primerament, s'ha de tenir present que l'Ajuntament de Rubí ha posat en marxa el PEE amb la finalitat de donar resposta a les diferents problemàtiques i necessitats que es donen en el context d'actuació (Ajuntament de Rubí, s.d.c.; Generalitat de Catalunya, 2023). Concretament, s'han de destacar les activitats fetes per augmentar les oportunitats educatives dels infants. En aquest cas, es fa referència a la programació inclusiva als casals

d'estiu, el casal lingüístic per a joves nouvingudes i la dinamització de tardes d'estiu a diferents barris (Ajuntament de Rubí, s.d.c.). Aquestes activitats estan destinades a millorar els vincles socials dels infants i veïns, per tal de potenciar el sentiment de pertinença, que com és ben sabut és un factor de protecció rellevant que pren més pes amb les persones nouvingudes.

Pel que fa a la guia i el pla d'actuació, cal destacar que aquests han sigut elaborats en col·laboració a SOS racisme (*"Parlem i actuem sense racisme"*) per tal d'abordar el racisme des de la part educativa, comunicativa i administrativa (Ajuntament de Rubí, s.d.b.). La vessant més educativa se centra a educar en matèria de drets humans, solidaritat i pau. De fet, tota l'actuació se subsumeix al *"Programa d'Educació per a la Justícia Global"*, el qual s'implementa en tots els cicles. En matèria de racisme es duen a terme activitats de caràcter artístic i introspectiu, per tal de reflexionar sobre les etiquetes imposades per la societat i les desigualtats que se'n deriven (*"Ni uniformes ni etiquetes"*) prenent com a referència el grup de classe, contes que se'ls explica (*"La zebra que va perdre les ratlles"*) o històries reals (Ajuntament de Rubí, s.d.a.). Altrament, també es fan activitats per fomentar la comunicació empàtica dels infants, per tal de desenvolupar les habilitats socials de forma pronormativa (Ajuntament de Rubí, s.d.b.). D'aquesta forma, es tracta la interculturalitat i el racisme des d'un punt de vista crític, mitjançant el treball de les emocions i la introspecció. S'ha de tenir present que les activitats s'adeqüen a les capacitats de la població diana.

En relació amb la part comunicativa, es troba la Xarxa Antirumors. Aquesta és un projecte destinat a promoure la igualtat i la no discriminació, mitjançant l'eliminació d'estereotips, reivindicant així que la diversitat enriqueix a la societat (Ajuntament de Rubí, s.d.d.). Per tant, el que es pretén és erradicar la connotació i l'etiqueta negativa que duu la persona nouvinguda mitjançant la modificació dels discursos racistes que es donen en els mitjans de comunicació, plens electorals, etc (Ajuntament de Rubí, s.d.d.). De fet, s'acompleixen activitats de sensibilització dirigides a tot ciutadà que vulgui ser un agent antirumor, per tal de promoure la interculturalitat i la diversitat. D'aquesta manera es potencia el control social informal envers les accions i discursos discriminatoris de caràcter racista.

En últim lloc, la guia estableix bones pràctiques que ha de tenir un professional de l'ajuntament en el seu càrrec i que les extrapoli a la seva vida diària (Ajuntament de Rubí, s.d.b.). Primerament, fa referència al fet que els professionals de l'administració pública tenen el deure i compromís de no discriminar a ningú, és a dir, s'ha de garantir la igualtat a

totes les persones i més en aquelles que per condicions sociohistòriques estan en una situació de vulnerabilitat. Des d'aquesta perspectiva s'ha establert que s'ha de promoure la formació en l'àmbit del racisme per tot el personal de l'ajuntament, a més de difondre manuals que abordin la problemàtica entre els professionals (Ajuntament de Rubí, s.d.b., p.28). Altrament, es promouen espais de traducció i mediació intercultural, per tal de donar resposta als problemes comunicatius en un context multicultural.

Com s'ha pogut observar a globalment les propostes de prevenció estan orientades a l'elaboració de manuals i no en la implementació de programes que tractin el racisme en si mateix. En contraposició, Rubí ha implementat diferents programes en l'àmbit educatiu i comunitari per tal de donar resposta a les necessitats de cohesió social en un context tan divers.

4. DESFEM L'ICEBERG RACIAL

4.1. Denominació del programa

El programa dissenyat s'anomena "*Desfem l'iceberg racial*", atès que el racisme no són solament les agressions verbals o físiques que es produeixen en diferents contextos sinó que el racisme es basa en l'aprenentatge i la interiorització d'estigmes i prejudicis envers col·lectius, religions o orígens (Marquesán, 2022). Per tant, no s'ha d'incidir únicament quan es produeix l'agressió sinó que s'ha d'incidir en tot el procés anterior, és a dir, s'ha de desfem el procés d'aprenentatge racista.

Figura 2.

Logotip representatiu del programa "Desfem l'iceberg racial".

Font: Elaboració pròpia.

4.2. Objectius i justificació del programa

Arran del que s'ha exposat amb anterioritat, es considera que el racisme i l'assetjament escolar estan vinculats de forma estreta. Per tant, és pertinent abordar el racisme des de l'àmbit educatiu per tal d'evitar conductes pertorbadores en la infància i la vida adulta.

Partint d'aquesta idea, s'elabora un programa de prevenció del racisme aplicable a l'Escola Montessori de Rubí. La finalitat del programa és suplir les necessitats detectades a partir de l'avaluació inicial dels infants, l'observació «vegeu annex 3 p.65» i les enquestes distribuïdes al professorat del centre. Cal destacar que la població diana del programa són els alumnes de sisè de primària (52 alumnes en total, 26 per classe), atès que segons l'enquesta distribuïda al professorat és un dels cursos on més es donen aquest tipus de conducta. A partir d'aquests resultats i l'avaluació inicial, s'ha de tenir present que els alumnes manifesten haver presenciat i haver sigut víctimes de conductes racistes al centre i fora d'aquest. A més, durant l'avaluació inicial els infants expressen que a l'escola no es tracta el tema del racisme de forma expressa. En aquesta mateixa línia, els professors del centre expliquen haver presenciat conductes racistes, sobretot pel color de pell en forma de burles i comentaris despectius «vegeu annex 4 p.66».

Per tant, a partir de l'extret dels instruments emprats en el treball, es considera que realment hi ha una necessitat d'intervenir en aquest context a causa de la presència de l'assetjament per raó d'ètnia a les aules i l'elevada presència d'immigració en el centre. A més, un element a tenir en compte és que l'Escola Montessori és una escola d'alta complexitat, és a dir, és un centre on els infants presenten una elevada vulnerabilitat socioeconòmica i l'escola manca de recursos per poder afrontar totes les necessitats dels estudiants (Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu, 2021). Tenint en compte que és un centre de molta vulnerabilitat social, amb molta diversitat ètnica i que els alumnes presenten conductes racistes, l'objectiu principal del programa és reduir i prevenir l'assetjament escolar per raó d'ètnia en els alumnes de sisè. Arran d'aquest se'n deriven dos objectius específics, els quals són:

- Educar als menors destinataris del programa en matèria d'igualtat i respecte.
- Potenciar el control social informal que poden exercir els menors.

A partir d'aquests objectius, s'abordaran les qüestions pertinents per tal de tractar la problemàtica en el context determinat i poder desenvolupar les activitats del programa de forma adequada.

4.3. Marc normatiu de referència

El marc normatiu que es pren de referència pel plantejament del programa és la llei d'educació (LO 3/2020, 29 de desembre) i la llei de no discriminació (LO 19/2020, 30 de desembre), les quals han estat mencionades amb anterioritat.

Des d'aquesta perspectiva legal, es considera que l'educació és una eina preventiva molt eficaç si s'utilitza de forma correcta. S'ha de tenir present que l'accés a aquesta ha de ser igualitari, és a dir, no es pot produir cap mena de discriminació tal com esmenta l'article 1a bis de la llei d'educació (LO 3/2020, 29 de desembre). De fet, la llei exposa que el sistema educatiu ha de garantir l'equitat i la igualtat d'oportunitats en el desenvolupament dels menors, especificant així que l'escola ha de potenciar la inclusió i la igualtat de drets entre els alumnes. Aquesta idea s'ha de vincular a la llei 19/2020 per la no discriminació, atès que els principis d'actuació no es poden veure immersos en un procés discriminatori (religió, ideologia, identitat cultural). A més, en la present llei s'especifica que s'ha de garantir que no es produeixin formes de discriminació ni assetjament en els centres escolars. Altrament, es fa referència al fet que s'ha de formar al professorat en matèria d'igualtat i no discriminació per garantir un espai segur pels infants (LO 3/2020, 29 de desembre; LO 19/2020, 30 de desembre). D'altra banda, ambdues lleis també fan referència a l'educació no formal, és a dir, a tots els aprenentatges que fa una persona a partir de la cultura i el seu cercle social. Per tant, no es posa el focus solament en l'educació proporcionada pel sistema educatiu sinó que també el posa en l'aprenentatge que es fa en l'entorn comunitari.

Partint d'aquestes lleis, el programa pretén incidir en l'aprenentatge fet en l'entorn comunitari i en l'abordatge del racisme en el centre educatiu.

4.4. Context del programa

L'Escola Montessori se situa a Rubí, el qual té un 12,81% de població immigrant segons el padró municipal que es va publicar el dia 1 de gener (Institut d'Estadística de Catalunya [Idescat], 2023). Concretament, 10.120 habitants de 79.007 són immigrants. D'altra banda, s'ha de tenir present la taxa d'atur de Rubí que és d'un 11,96%, la qual cosa el posiciona

com el cinquè municipi del Vallès Occidental amb una major taxa de desocupació (Diputació de Barcelona, 2023; Redacció, 2023).

En aquest cas la informació s'ha de concretar en el barri de Les Torres, atès que és en aquest on se situa l'escola en qüestió. Tot i no disposar de dades actuals sobre la situació sociodemogràfica del barri, l'any 2016 aquest presentava un 25,6% de població estrangera, un dels percentatges més elevats de tota la ciutat. El 40,2% de la població estrangera és d'origen llatinoamericà i el 19,1% és d'origen marroquí (Ajuntament de Rubí, 2017). Cal destacar que del 25,6% esmentat, un 18,9% és població infantil estrangera. D'altra banda, la vulnerabilitat social del barri mostra una tendència creixent, puix que la taxa d'atur voreja el 34,4% i la població sense estudis o amb estudis incomplets del barri representa aproximadament un 32,4%. A aquestes dades s'ha d'afegir la presència de delinqüència al barri, la qual arriba quasi al 50%. Concretament, 46,6% de la població té problemes de delinqüència en el seu entorn, tot i que en els últims anys la delinqüència en aquest barri ha disminuït un 20% (Ajuntament de Rubí, 2017; Ajuntament de Rubí, 2021).

Com es pot observar, el barri de Les Torres presenta bastants factors que dificulten la cohesió ciutadana i la participació de la comunitat com a agent de control informal. És per això que s'està intervenint en aquest context i pel que es considera adient incidir en l'Escola Montessori, atès que es localitza en el nucli del barri.

4.5. Continguts del programa

El programa "*Desfem l'iceberg racial*" pretén abordar el procés d'aprenentatge del racisme, els estereotips que se'n deriven i les afectacions que es produeixen des de la perspectiva de l'assetjament escolar. Des d'aquest punt de vista els continguts del programa són determinats pel context i el coneixement que tenen els destinataris d'aquest. Per tant, el que es pretén és eliminar les creences i conductes racistes dels menors, per reduir així l'assetjament per raó d'ètnia en les aules de sisè de l'Escola Montessori de Rubí.

Partint d'aquesta base, s'ha de tenir present que la durada del programa és d'un any, aplicant-se així durant tot el curs de 2023-2024, des del mes de novembre al mes de juny. El programa s'organitza al voltant de vuit activitats diferents que es farien un cop al mes. Pel que fa als continguts del programa, cal destacar que aquests són determinats per l'avaluació inicial dels infants «vegeu annex 1 p.35». Concretament, es destaca una falta de treball en el fenomen del racisme a l'escola i, es considera, que aquest és conseqüència d'altres

conductes racistes. Tot i això, s'ha de tenir present que els menors del centre saben què és el i en què consisteix, per tant, no és oportú tractar què és el racisme en el programa. Tenint presents les necessitats detectades en l'avaluació inicial i el context en el qual es troba immersa l'escola es determinen els 8 eixos regidors del programa.

Taula 1.

Eixos que es treballen en el programa i la seva importància.

1	Realitat social	Aborda els diferents vessants del racisme que es donen avui dia en diferents contextos per tal que els menors siguin plenament conscients del racisme que hi ha.
2	Agressió verbal i física	Aborda l'agressió verbal i física com a forma de resoldre conflictes, per tal d'atorgar altres mecanismes per solucionar els desacords.
3	Cultura i igualtat	Anàlisi de diferents cultures en comparació a la cultura catalana, per tal de conèixer altres formes de viure i interessar-se per altres formes de veure el món. La finalitat és transmetre que totes les cultures són igual de vàlides i respectables.
4	Estigmes i discriminació	Identificació dels estigmes i estereotips imposats socialment per veure com aquests operen en el seu dia a dia. D'aquesta forma, també s'observen formes de discriminació.
5	Etiquetament	Anàlisi individual de les etiquetes que els han posat, el seu pes i com aquestes no els determinen com a persona. Es preten evitar la construcció d'una identitat desviada.
6	Autoestima i afectació	Foment de l'autoestima desconstruint les etiquetes que se'ls ha imposat socialment, juntament amb la reivindicació de la seva cultura i la seva forma de ser, per tal de construir un autoconcepte positiu.
7	Comunitarisme	Cal destacar la importància de la comunitat com a agent de protecció i suport dels individus. El que es pretén és que els nens es cohesionin i actuïn en conjunt.
8	Control social informal	Es pretén convertir als infants en agents de control informal, de tal forma que rebutgin les conductes racistes i les sancionin.

Font: Elaboració pròpia.

4.5.1. Activitats del programa

En relació amb els eixos regidors del programa es plantegen 8 activitats diferents que aborden cadascun d'aquests. A més, s'ha de tenir present que en ser dues classes les activitats no es realitzaran al mateix temps per la falta de compatibilitat d'horaris. Per tant,

les activitats es faran en diferents horaris, però el contingut treballat serà el mateix. Les activitats s'organitzen de tal manera que la seqüenciació d'aquestes sigui coherent amb les necessitats detectades, el contingut treballat i els objectius que es volen assolir «vegeu annex 1 p.35».

Taula 2.

Resum de les activitats del programa.

Activitat	Objectiu	Metodologia	Recursos	Localització
1 Què sabem del racisme?	Avaluar els destinataris.	Debat. Reflexió.	Vídeos. Ordinador. Projector.	Aula.
2 Som així?	Visibilitzar els diferents tipus de racisme.	<i>Role-play.</i> Explicació.	Ordinador. Projector.	Aula.
3 El racisme no ha de comportar racisme.	Establir formes de resoldre conflictes. Proporcionar eines dialogants als infants.	Endevinar.	Ordinador. Projector. Vídeos. Qüestionari.	Aula.
4 Viatgem a través d'altres ulls	Fomentar el respecte. Enriquir als menors envers altres cultures.	<i>Kahoot</i> Debat reflexiu.	Ordinador. Projector. <i>PowerPoint.</i> Vídeos.	Aula.
5 Qui és qui	Visibilitzar els estigmes i estereotips d'ètnia i les discriminacions exercides. Desarticular la xarxa d'estereotips.	Associació d'històries amb imatges.	Fotografies. <i>Blue tack.</i> Històries de vida.	Aula.
6 No soc jo	Treballar l'autoconcepte. Potenciar la introspecció dels infants. Relativitzar les etiquetes negatives.	Introspecció. Verbalització de les etiquetes.	Paper. Bolígraf. Fil.	Gimnàs.
7 Jo actuo	Potenciar el control social informal.	Dinàmica grupal. Debat reflexiu.	Gomets.	Pati.
8 Desfem el procés d'aprenentatge	Avaluar els destinataris i el programa.	<i>Role-play.</i>	Pilota. Xiulet.	Pati.

Font: Elaboració pròpia.

4.5.2. Recursos

Els recursos necessaris per al desenvolupament del programa es divideixen en recursos materials i humans principalment, tot i que també s'ha de tenir present el sou de la professional.

Els recursos materials fan referència a tots aquells objectes que s'usaran per dur a terme les activitats (pilotes, xiulets, projector). Aquests depenen de dos actors, de l'escola i de la criminòloga. És a dir, hi ha recursos que proporcionarà l'escola, atès que forma part de la seva infraestructura o del seu programa escolar com les aules, les pissarres o les pilotes. La criminòloga aportarà els recursos audiovisuals per fer determinades activitats i certs materials dels quals no disposi l'escola.

D'altra banda, s'ha de tenir present que els recursos humans no solament engloben la figura de la criminòloga sinó que es té en compte la figura del professorat i de la direcció per avaluar els alumnes una vegada s'hagi aplicat tot el programa, per dinamitzar activitats i per continuar treballant el racisme com a institució educativa. La figura de la criminòloga està present i és la més important, puix que és la que dissenya el programa, la que analitza les necessitats del grup diana i la que dinamitza les activitats.

Finalment, l'únic recurs econòmic que es té en compte és el sou de la criminòloga. En aquest cas, el salari base de la criminòloga seria d'uns 1.900 euros aproximadament segons el que té estipulat el BOE (259/2022) per correspondre al grau professional 0. Es considera que pertany a aquest grup professional, ja que dissenya el programa de prevenció, intervé en el context i coordina els diferents recursos.

4.6. Cronograma

Com s'ha exposat anteriorment, el programa inicia al mes de novembre i finalitza el mes de juny. Cal destacar que es farà una activitat per mes durant les dues primeres setmanes a l'assignatura de valors, tal com s'exposa en el següent cronograma.

Taula 3.

Cronograma del programa.

Activitats	Mesos i setmanes								
	NOV.	DES.	GEN.	FEB.	MARÇ	ABRIL	MAIG	JUNY	
Què sabem del racisme?	■ ■								
Som així?		■ ■							
El racisme no ha de comportar racisme.			■ ■						
Viatgem a través d'altres ulls				■ ■					
Qui és qui					■ ■				
No soc jo						■ ■			
Jo actuo							■ ■		
Desfem el procés d'aprenentatge								■ ■	

Font: Elaboració pròpia.

Nota: Cadascun dels colors correspon a una classe diferent, el verd clar representa 6è A i el verd fosc a 6è B. Cal destacar que els alumnes de 6è A faran les sessions el dimecres de la primera setmana del mes i 6è B el dimecres de la segona setmana del mes. Ambdues classes ho faran després del pati a la classe de valors.

4.7. Avaluació del programa

Per avaluar el programa, un cop aplicat, es tindran en compte tres agents avaluadors, tals com: els destinataris del programa, el professorat del centre i la figura de la criminòloga. Des de la perspectiva de la criminòloga i del professorat, s'avaluarà si han disminuït els casos de *racist bullying* en el centre en comparació amb les dades obtingudes en primera instància. Cal destacar que la criminòloga farà una anàlisi crítica i exhaustiva de tots els components del programa, per tal de determinar de forma objectiva si s'han acomplert totes les fites plantejades. A més a més, s'atendran les propostes de millora fetes, per tal de millorar futures intervencions i el disseny d'aquestes.

D'altra banda, els alumnes avaluaran el conjunt del programa, la importància d'aquest i la figura de la dinamitzadora a partir d'uns qüestionaris anònims que se'ls atorgaran durant l'última sessió «vegeu qüestionari 2 annex 2 p.62». En aquest hauran de puntuar de l'1 (gens) al 5 (bastant) cadascun dels aspectes a avaluar, tals com:

1. Activitats.
 - a. Metodologia.
 - b. Temàtica.
2. Rol de la criminòloga.
 - a. Motivació.
 - b. Tracte.
 - c. Explicació.
3. Rellevància del programa.

L'anàlisi del programa per part de la formadora i l'avaluació feta pels destinataris del programa permetrà determinar l'eficàcia del programa, millorar aspectes d'aquest i establir noves línies d'investigació.

5. DISCUSSIÓ

Com s'ha pogut observar al llarg del treball hi ha una relació entre l'assetjament escolar i el racisme i, no solament en l'àmbit teòric sinó que també estadísticament. A més, l'assetjament per raó d'ètnia és una problemàtica que actualment passa desapercebuda i no s'ha desenvolupat un pla clar que abordi el fenomen.

Aquesta relació es pot materialitzar de dues maneres diferents, de forma física o de forma verbal. Si s'aborda l'agressió física, es troben tant empentes com agressions més greus, però el problema està en les agressions verbals atès que hi ha un ampli ventall d'aquestes (bromes, comentaris, insults). De fet, la major part d'assetjament per raó d'ètnia es dona mitjançant insults, bromes o comentaris despectius envers la persona de diferent origen o nacionalitat (Sullivan, 2005). D'altra banda, s'ha de tenir present que no s'aborda com un fenomen en si mateix, sinó que les escoles tracten l'assetjament, però no aborden el rerefons racista dels comentaris. Això propicia que el racisme no es tracti com una problemàtica i que no es concebi com a tal pel conjunt escolar, sinó que molts infants no tenen una idea clara què és el racisme ni en què consisteix. Si s'extrapola aquesta relació teòrica a un context real, es troba la situació de l'Escola Montessori. En aquest cas, tant els alumnes com el professorat de l'escola expressen haver presenciat conductes racistes en el centre per part dels infants. Arran d'aquesta informació, es considera que aquesta escola necessita un pla de prevenció que abordi l'àmbit del racisme, a causa de la presència d'aquest a les aules i les repercussions que té en el desenvolupament interpersonal i social dels infants (Fanpage.it, 2017). Per tant, el programa dissenyat és necessari, atès que el racisme és una problemàtica social rellevant en la qual s'ha d'intervenir i, tant l'alumnat de l'escola com el professorat expressen la necessitat de prevenir aquest fenomen.

D'altra banda, per molt que el programa sigui necessari, s'ha de tenir present que aquest té les seves limitacions. En primer lloc, és necessari recalcar la falta d'informació teòrico-pràctica que hi ha del fenomen, puix que el *racist bullying* no s'ha abordat al llarg de la història, per tant, no es disposa de molta informació a l'hora de dissenyar el pla de prevenció. A més a més, una de les principals limitacions és que el programa no és aplicable en un altre context, ja que aquest s'ha desenvolupat tenint en compte un context concret on hi havien determinades necessitats. Aleshores, el programa s'hauria de reajustar i, en tot cas modificar, si es volgués aplicar en una altra escola per prevenir el fenomen del *racist*

bullying. Relacionat amb aquesta limitació, és que no s'ha pogut aplicar el programa per incompatibilitats horàries amb l'escola i la falta de temps per abordar el fenomen a partir de totes les activitats plantejades.

Tot i això, el programa "*Desfem l'iceberg racial*" té molts punts forts que s'han de recalcar. Primerament, és un programa que té una implicació directa en l'educació dels infants mitjançant la pedagogia criminològica i, que si es difongués, tindria implicacions directes en les polítiques públiques. Amb això el que es pretén dir és que el programa relaciona els aspectes claus de les últimes lleis d'educació promulgades, per tant, reflecteix de forma clara els valors que es volen transmetre per tal d'evitar problemàtiques socials. Altrament, s'ha de tenir present que és un programa que aborda directament la problemàtica del racisme i de l'assetjament per raó d'ètnia. És a dir, a partir de la recerca s'ha dissenyat un programa que pretén resoldre i evitar el fenomen esmentat mitjançant diferents activitats que s'adeqüen a un context. En aquest cas, es fuig dels manuals i les possibles estratègies a seguir per aterrar el problema en un abordatge pràctic i real. Des d'aquest punt de vista, una de les potencialitats del programa és que es pot aplicar sense suposar un cost elevat a l'escola, més enllà de la contractació de la criminòloga. Per tant, es considera un programa assequible per tota mena d'escoles, des de les escoles d'alta complexitat fins a les escoles privades. Altrament, és important tenir en compte que les activitats que es durien a terme s'expliquen de forma clara i s'adeqüen al context i horari del qual es disposaria per realitzar el programa. Per tant, no es dificultaria el seguiment del currículum escolar establert, sinó que s'introduiria el programa com un temari nou el qual s'ha d'ensenyar.

D'acord amb les potencialitats i les limitacions del programa existent, una de les línies de futur que es tindria en compte és el disseny d'un programa base que es pogués aplicar a totes les escoles, tenint en compte l'edat dels infants. És a dir, es faria un marc de referència que abordés la problemàtica del racisme per tal de no subsumir aquesta en l'assetjament. D'aquesta manera, el que es proposaria és introduir el programa com una política pública que pretén millorar el benestar de la ciutadania, eliminant així eixos d'opressió com l'ètnia i la cultura. Arran d'aquesta idea, es considera que seria interessant introduir la pedagogia criminològica al sistema educatiu, és a dir, fer que l'assignatura de valors tracti problemàtiques socials actuals mitjançant càpsules formatives. L'assignatura esmentada abordarà diferents problemàtiques socials (violència masclista, racisme, drogues) durant cada mes del curs escolar, adaptant el problema a l'edat de l'infant. Per tant, es faria un abordatge real dels problemes socials actuals per tal de prevenir la seva existència.

6. CONCLUSIONS

El *racist bullying* és un fenomen actual que està present en molts dels centres educatius, però el seu abordatge no acaba de ser del tot eficient a causa de la inatenció dels factors de risc causants del racisme i el seu manteniment.

Quan es parla de la inatenció dels factors desencadenants de l'assetjament per raó d'ètnia, es fa referència a la dificultat i la invisibilitat d'aquests. Un dels factors desencadenants més invisibilitat és l'origen i la permanència del racisme en la societat actual. La problemàtica del racisme sorgeix a partir d'una relació de superioritat preexistent entre diferents ètnies. És a dir, l'estructura social actual és definida per un conjunt de discriminacions que perjudicaven principalment l'ètnia minoritària o diferent. De fet, les minories ètniques han estat desplaçades i han format part de l'estrat socioeconòmic més vulnerable durant anys, la qual cosa ha dificultat la seva integració i ha potenciat el sorgiment de prejudicis i estereotips envers aquest col·lectiu (Cid, 2022). Per tant, es considera que la societat actual està immersa en un paradigma social que té connotacions racistes que es transmeten generació rere generació.

Partint d'aquesta base, s'ha de tenir present que l'existència del racisme en la societat actual es basa en un procés d'aprenentatge que es dona en les diferents esferes socials de la persona. Així mateix, cal donar especial atenció a la primera etapa de vida de l'individu, atès que és el moment en el qual s'interioritzen els primers coneixements i creences. Des d'aquesta perspectiva, els menors interioritzen la ideologia racista a partir dels seus pares i els *inputs* socials (creences i estereotips) amb els quals interaccionen. A més, és rellevant tenir present que un cop els infants accedeixen al sistema educatiu s'acostuma a establir una relació entre el racisme i l'assetjament escolar. De fet, és bastant comú que el racisme i l'assetjament escolar s'entrellacin, a causa de les similituds entre els fenòmens. En ambdós casos s'estableix una relació jeràrquica basada en la discriminació i la indefensió de la víctima mitjançant discriminacions basades en el color de pell, origen o religió de la persona entre altres.

Com s'ha pogut observar, els factors desencadenants de l'assetjament per raó d'ètnia estan estretament lligats a l'estructura social, les relacions socials i a un procés d'aprenentatge, la qual cosa dificulta l'abordatge pràctic a causa de la necessitat d'un canvi social. De fet, les propostes de prevenció a escala nacional i internacional són escasses. A més, un dels majors

problemes és que plasmen idees i estratègies que es podrien dur a terme, però no es desenvolupa un programa de prevenció per erradicar el racisme de les aules. De fet, el que es proporciona són estratègies i els recursos als quals es poden remetre les escoles en el cas de presenciar conductes racistes. Endemés, solament se centren en la formació del professorat deixant, en segon lloc, l'aprenentatge del menor i la prevenció d'aquest. Quan es parla de prevenció no es fa referència a explicar que tots som iguals, sinó que es faci ús de l'educació vinculada a la pedagogia criminològica, com una eina de prevenció efectiva envers la problemàtica esmentada. Per tant, és rellevant que a l'escola s'abordin problemàtiques socials i es capaciti als infants d'eines o recursos que puguin aplicar en la vida diària, atès que els menors són agents de canvi tot i que passin desapercibuts.

Com a conclusió del treball, s'afirma la relació existent entre l'assetjament escolar i el racisme, a causa de la presència a les aules i la rellevància a escala teòrica i estadística. A més, es considera oportú recalcar que l'actuació envers el racisme en l'àmbit escolar molts cops no acostuma a ser suficient per a la falta de recursos i estratègies per abordar el fenomen. Així com que la intervenció únicament va destinada a l'assetjament i no tant al rerefons d'aquest. El fet de no tractar els insults, les burles o els comentaris de forma profunda pot ocasionar que un "tu ets del color de la caca" es transformi en "negre de merda torna al teu país" en l'edat adulta. L'odi envers un col·lectiu no sorgeix del no-res, sinó que hi ha indicis des de la infantesa. És per això que es considera necessari desenvolupar plans de prevenció del racisme en l'àmbit educatiu, ja que aquests facilitaran l'eliminació de les conductes racistes en els més petits i orientaran el sistema educatiu cap al principi d'igualtat i de no discriminació mitjançant l'aplicació de la pedagogia criminològica. Per això, és necessari invertir en programes o projectes destinats a la prevenció de fenòmens concrets, atès que es faria un abordatge individualitzat de la problemàtica i desconstruirien els estereotips socials existents vinculats a aquesta. Per assolir la fita, és necessari l'establiment de la pedagogia criminològica com metodologia d'ensenyança i la incorporació del criminòleg en el sistema educatiu com una figura de prevenció i intervenció en contextos, problemàtics o violents, que poden perjudicar el desenvolupament interpersonal dels infants. De fet, Albert Einstein deia que "es más fácil desintegrar un átomo que un prejuicio" (Fanpage.it, 2016). Amb això el que es pretén dir és que no es pot sol·licitar un canvi immediat, sinó que l'erradicació del racisme, l'assetjament o qualsevol altra problemàtica social requereix un temps i una inversió perquè un canvi social no s'aconsegueix en un dia.

7. REFERÈNCIES

Ajuntament de Rubí. (2017). *Pla d'actuació integral al barris de Les Torres: presentació de la diagnosi del Pla d'acció* [Arxiu PDF]. https://www.rubi.cat/ca/ajuntament/projectes-estrategics/pla-de-transformacio-integral-urbana-i-socioeconomica-dels-barris-les-torres-25-setembre-i-ca-noriol/20170427_presentacio-del-pla-daccio-lt.pdf

Ajuntament de Rubí. (22 d'octubre de 2021). *La Policia Nacional tindrà presència a Les Torres a petició de la Junta Local de Seguretat*. <https://www.rubi.cat/ca/actualitat/noticies/la-policia-nacional-tindra-presencia-a-les-torres-a-peticio-de-la-junta-local-de-seguretat>

Ajuntament de Rubí. (s.d.a.). *Guia d'activitats i serveis educatius*. <https://gae.rubi.cat/index.php>

Ajuntament de Rubí. (s.d.b.). *Guia "parlem i actuem sense racisme"* [Arxiu PDF]. <https://www.rubi.cat/fitxers/documents-ok/area-de-cohesio-social-i-serveis-a-les-persones/ciutadania-i-drets-civils/acollida/guia-contra-el-racisme-v3ok.pdf>

Ajuntament de Rubí. (s.d.c.). *Pla Educatiu d'entorn*. <https://www.rubi.cat/ca/temes/educacio/participa/pla-educatiu-d2019entorn>

Ajuntament de Rubí. (s.d.d.). *Projectes de sensibilització: Trenquem els estereotips*. <https://www.rubi.cat/ca/temes/acollida-i-nova-ciutadania/projectes-de-sensibilitacio/trenquem-els-estereotips>

Alt Comissariat de les Nacions Unides per als Refugiats. (23 de juny de 2023). *¿Qué es el racismo y qué tipos de racismo hay?, Conciencia social y económica*. <https://eacnur.org/blog/que-es-el-racismo-y-tipos-de-racismo-tc-alt45664n-o-pstn-o-pst/>

Antón, C., Aparicio, R., García, R., i Migallón, J. (2015). *Manual de apoyo para la prevención y detección del racismo, la xenofobia y otras formas de intolerancia en las aulas* [Arxiu PDF].

<https://www.inclusion.gob.es/oberaxe/ficheros/documentos/ManualApoyoPrevencionDeteccionRacismoXenofobiaAulas.pdf>

Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. (2007). *El acoso escolar y la justicia juvenil. Generalitat de Catalunya* [Arxiu PDF].

http://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/publicacions/debat/debat_bat_acoso_escolar.pdf

Cereceda, J., Sánchez, F., Herrera, D., Morán, C., Fernández, T., Martínez, F., San Abelardo, M., Rubio, M., Gil, V., Santiago, A., i Gómez, M. A. (2019). *Informe de la evolución de los delitos de odio en España* [Arxiu PDF].

https://www.interior.gob.es/opencms/pdf/archivos-y-documentacion/documentacion-y-publicaciones/publicaciones-descargables/publicaciones-periodicas/informe-sobre-la-violencia-contra-la-mujer/Informe_evolucion_delitos_de_odio_en-Espana_2019_126200207.pdf

Cid, J. (2021a). *Teories criminològiques tema 4: associació diferencial* [Presentació PowerPoint]. Moodle. <https://e-aules.uab.cat/2021-22/course/view.php?id=7548>

Cid, J. (2021b). *Teories criminològiques tema 9: teoria de l'etiquetament* [Presentació PowerPoint]. Moodle. <https://e-aules.uab.cat/2021-22/course/view.php?id=7548>

Cid, J. (2021c). *Teories criminològiques tema 10: criminologia crítica* [Presentació PowerPoint]. Moodle. <https://e-aules.uab.cat/2021-22/course/view.php?id=7548>

Cid, J. (2022). *Immigració i delinqüència* [Presentació PowerPoint]. Moodle. <https://e-aules.uab.cat/2021-22/course/view.php?id=7548>

Cid, J., i Larrauri, E. (2001a). Criminología crítica, *Teorías Criminológicas* (1, pp.225-252). Barcelona: Bosch.

Cid, J., i Larrauri, E. (2001b). Teoría del etiquetamiento, *Teorías Criminológicas* (1, pp.199-225). Barcelona: Bosch.

Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu. (2021). *Informe d'avaluació: Tipologia dels centres educatius segons el nivell de complexitat* [Arxiu PDF]. <http://csda.gencat.cat/web/.content/home/arees-actuacio/publicacions/informes-avaluacio/26-informe.pdf>

Díaz, J. (2018). *Informe de delimitación conceptual en materia de delitos de odio* [Arxiu PDF]. https://www.inclusion.gob.es/oberaxe/ficheros/documentos/Informe_Delitos_Odio_Final.pdf

Diputació de Barcelona. (2023). *Indicadors mercat de treball: atur registrat*. <https://www.diba.cat/hg2/presentacio.asp?prid=845>

El País. (11 de juliol de 2019). “*Sois unos monos*”, *ataque racista a dos jóvenes en un tren Bilbao* [Arxiu de vídeo]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=-iTUXNOtGS4>

Escola d'Administració Pública de Catalunya. (21 de febrer de 2023). *Anàlisi i gestió de conflictes, nivell inicial*. <https://formaciooberta.eapc.gencat.cat/contingutsdels cursos/agc/inici.html>

Fanpage.it. (21 de març de 2016). *Doll test-Los efectos del racismo en los niños (ESP)* [Experiment de la nina-Els efectes del racisme en nens] [Arxiu de vídeo]. Youtube. <https://youtu.be/qGDvt4yKTiM?si=zdDK01KtrFUdugMQ>

Fons de les Nacions Unides per a la Infància. (s.d.a.). *Actividades para abordar el racismo en el aula*. <https://www.unicef.es/educa/blog/actividades-abordar-racismo-aula>

Fons de les Nacions Unides per a la Infància. (s.d.b.). *Rosa Parks: Un asiento reservado a los derechos humanos*. <https://www.unicef.es/educa/blog/rosa-parks-asiento-reservado-derechos-humanos>

Generalitat de Catalunya. (2022). *Enquesta de convivència escolar i seguretat a Catalunya: Curs 2021-2022* [Arxiu PDF]. https://interior.gencat.cat/web/.content/home/010_el_departament/publicacions/seguretat/estudis_i_enquestes/estudis_de_convivencia_escolar/ECESC_2021_2022/ECESC-2021.pdf

Generalitat de Catalunya. (23 de juny de 2023). *Plans educatius d'entorn*.
https://xtec.gencat.cat/ca/comunitat/entorn_pee/

Institut d'Estadística de Catalunya. (1 de gener de 2023). *Població estrangera a 1 de gener: per municipis*. <https://www.idescat.cat/poblacioestrangera/?b=6>

Institut Nacional d'Estadística d'Espanya. (2022). *Cifras de Población (CP) a 1 de julio de 2022 Estadística de Migraciones (EM). Primer semestre de 2023* [Nota de premsa].
https://www.ine.es/prensa/cp_j2022_p.pdf

Llei orgànica 3/2020. Per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006 d'educació del 3 de maig. 29 de desembre. D.O. No. 17264.

Llei orgànica 19/2020. D'igualtat de tracte i no discriminació. 30 de desembre. D.O. No. 1663.

Llei orgànica de l'Administració Pública Federal 239/2022. Ministerio de trabajo y economía social. 18 d'octubre de 2022. D.O.F. No.17633.

Marquesán, C. (24 de setembre de 2022). El racismo no es innato: Los niños aprenden el racismo de sus padres, quienes lo aprenden de los discursos dominantes. *NuevaTribuna*.
<https://www.nuevatribuna.es/articulo/sociedad/ninos-aprenden-racismo-padres-discursos-dominantes/20220924084954203118.html>

Muniesa, P., Fernández, T., Mániz, C., Herrera, D., Martínez, F., Yamir, M., Rubio, M., Gil, V., Santiago, A., Méndez, G., Gómez, J., Amado, M., González, M., i Matilla, A. (2023). *Informe sobre la evolución de los delitos de odio en España* [Arxiu PDF].
https://www.interior.gob.es/opencms/export/sites/default/.galleries/galeria-de-prensa/documentos-y-multimedia/balances-e-informes/2022/Informe_Evolucion_delitos_odio_2022.pdf

Nacions Unides. (s.d.). *Las apariencias engañan: ¡Luchemos contra el racismo!*
<https://www.un.org/es/letsfightracism/classroom.shtml>

Olweus, D. (1998). *Conductas de acoso y amenazas entre escolares*. Madrid: Morata.

Organització de les Nacions Unides per l'Educació, la Ciència i la Cultura. (2021). *Más allá de los números: poner fin a la violencia y el acoso en el ámbito escolar*.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000378398/PDF/378398spa.pdf.multi>

Parlament Europeu. (8 de març de 2022). *Lucha contra el racismo: no más segregación escolar ni xenofobia en los medios* [Nota de premsa]. <https://www.europarl.europa.eu/news/es/press-room/20220304IPR24798/lucha-contra-el-racismo-no-mas-segregacion-escolar-ni-xenofobia-en-los-medios>

Rangel, M. (2020). Protección social y migración: el desafío de la inclusión sin racismo ni xenofobia. *CEPAL: Serie de Políticas Sociales*, (232), 1-51.

Redacció. (4 de juliol de 2023). L'atur baixa a Rubí per quart mes consecutiu. *TOT Rubí*. https://www.totrubí.cat/actualitat/societat/atur-baixa-rubi-quart-mes-consecutiu_2185066102.html

Salgado, A. (2012). La pedagogía criminológica como política de estado. *Archivos de Criminología, Criminalística y Seguridad Privada*, 10, 1-23.

Sapouna, M., Amicis, L., i Vezzali, L. (2022). Bullying Victimization Due to Racial, Ethnic, Citizenship and/or Religious Status: A systematic Review [Victimización de l'assetjament escolar relacionat amb la raça, l'ètnia, la ciutadania i/o estat religiós: revisió sistemàtica]. *Adolescent Research Review*, 8, 261-296. <https://doi.org/10.1007/s40894-022-00197-2>

Sullivan, K. (2005). Racist Bullying: Creating Understanding and Strategies for Teachers [Assetjament racial: Creant estratègies comprensibles pels professors]. En M.Leicester, C.Modgil i S.Modgil (Eds.), *Volume II: Institutional issues; Pupils, Schools and Teachers Education* (pp.1-379). Falmer Press.

Universidad Internacional de la Rioja. (2021). La teoría del conflicto: objetivos e influencia de esta teoría sociológica. *UNIR Revista*. <https://www.unir.net/derecho/revista/teoria-del-conflicto/>

ANNEXOS

Annex 1

En aquest apartat es plasmen totes les activitats que es duran a terme en el programa “*Desfem l’iceberg racial*” i cal destacar que la major part de les activitats fomenten el treball en equip i la comunicació. A més, és important tenir present que en cadascuna de les activitats s’agrairà a l’alumnat la seva participació i se’ls preguntaran què opinen de l’activitat acomplerta.

1.1. Activitat inicial: Què sabem del racisme?

La primera activitat del programa es destina a conèixer i detectar les necessitats del context en el qual es pretén prevenir el *racist bullying* mitjançant el programa plantejat. Per tant, els objectius d’aquesta activitat són:

- Avaluar el coneixement que tenen els menors sobre el racisme.
- Avaluar l’assetjament per raó d’ètnia a l’escola i el seu abordatge.

Eixos treballats:

- Racisme.
- Realitat social.
- Autoestima i afectació personal.

Metodologia→L’activitat es basa en la projecció de dos vídeos que aborden la problemàtica del racisme i fer un debat al voltant d’aquests per saber què n’opinen i què saben del racisme.

Recursos i infraestructures (localització):

- Projector de vídeo.
- Ordinador.
- *Pen drive*.
- Aula

Distribució temporal→Les sessions de classe són d’una hora (60 minuts), per tant, l’activitat plantejada s’ha d’adaptar al temps establert.

Taula 4.

Distribució temporal de la primera sessió.

Temps	Activitat
5'	Presentació del programa i de la ponent.
2'44	Visualització de <i>Doll Test</i> .
20'	Reflexió grupal i individual sobre el que es veu en el vídeo i què és el racisme.
1'05	Visualització del vídeo d'un atac racista al transport públic.
25'	Reflexió sobre la presència del racisme en el dia a dia i l'abordatge.
6'	Tancament de la sessió.

Font: Elaboració pròpia.

Desenvolupament → Abans de projectar el material audiovisual es presenta la temàtica del programa i la persona que el dinamitza. En referència als vídeos, s'ha de tenir present que aquests abordaven la problemàtica plantejada des de dues perspectives. En primer lloc, es projecta el vídeo que tracta el racisme a partir de testimonis d'infants que podrien ser racialitzats pel seu color de pell i el seu origen. Aquest se centra a fer un experiment social (*Doll Test*) sobre els prejudicis i els estereotips que recauen en els infants i el pes d'aquests (Fanpage.it, 2016). Un cop visionat el vídeo es fan diverses preguntes, tals com:

- Sabeu què és el racisme?
- Què és?
- Què heu vist en el vídeo?
- Per què creieu que diuen que el negre és dolent?

Una vegada generat el debat en el primer vídeo es projecta el segon, el qual aborda el racisme en el transport públic (El País, 2019). En aquest cas no es fan preguntes introductòries, sinó que es plantegen preguntes de caràcter personal. Concretament, les preguntes s'han d'orientar a experiències personals que hagin tingut els infants i les formes d'actuar davant d'una agressió racista. Per tant, les preguntes resultants són les següents:

- Heu vist conductes semblants (insults, comentaris, bromes) a l'escola?
 - Quines?
- Fora l'escola les heu vist?

- Coneixeu a algú que hagi rebut aquest tipus de comentaris referents al seu color de pell, forma de vestir, lloc de procedència?
- Tant si les heu vist com si no, què faríeu en aquesta situació?
- Com us sentiríeu si us fessin aquest tipus de comentaris?
- Considereu que el racisme s'hauria d'erradicar?
- A l'escola feu activitats que tractin el racisme?

En finalitzar el debat i, en conseqüència la primera activitat del programa, s'agrairà als alumnes haver participat i se'ls donarà l'oportunitat de fer totes les preguntes que tinguin per tal de solucionar els dubtes que els hagin sorgit.

Avaluació→L'avaluació de l'activitat es fa principalment mitjançant l'escolta activa del que diuen els alumnes. De fet, la projecció dels vídeos i del debat a l'aula per si sola ja permet extreure conclusions sobre els punts de vista de les tutores, els alumnes i del centre en si mateix.

1.1.1. Avaluació genèrica

En primer lloc, cal destacar que els infants s'han mostrat molt interessats en la temàtica tractada. Altrament, s'ha de tenir present que de forma general, el racisme no s'aborda a l'escola, de fet una de les professores explica que no es tracta perquè és un centre multicultural en el qual els nens no són racistes entre ells. Aquesta informació és contrària a tot el que plasmen els nens quan se'ls pregunta per vivències racistes en el centre, atès que expressen haver sentit diversos insults racistes durant l'hora del pati. D'altra banda, es pot observar com els menors estan informats de la problemàtica del racisme i es mostren completament interessats pel que això comporta. Inclús en algunes ocasions es mostren escandalitzats pel que senten en algun dels vídeos projectats. Una de les coses més sorprenents és que cap dels infants ha parlat del tema racial a casa, tot i viure experiències racistes de primera mà. Arran de l'avaluació s'ha detectat la necessitat que tenen els alumnes per abordar el racisme, ja que han expressat de forma clara l'agraïment per tractar aquesta problemàtica i l'interès mostrat per la criminòloga.

1.1.2. Avaluació sisè A

En primer lloc, s'ha de tenir present que tota la classe sap què és el racisme tot i no saber-ho definir amb exactitud. Un cop vist el primer vídeo, la classe ha expressat estar molt en desacord amb el que aquest deia respecte a les persones negres i de les persones

racialitzades. A més, els infants han explicat que el fet de concebre el negre com a dolent i més lleig és perquè s'ha produït un aprenentatge en el qual es discrimina als negres i se'ls estigmatitza. Cal destacar que ha sortit la idea del racisme envers els blancs, és a dir, que no solament són les “minories ètniques” les que el pateixen sinó que també s'exerceix contra els blancs (“blanquita de mierda”).

D'altra banda, molts d'ells expressen haver sigut víctimes d'actes racistes i també han presenciat el racisme al seu voltant. Alguns expliquen que els han dit que es tornin al seu país i que el pare venia droga, que els vigilaven en excés quan van de botigues, que els fan bromes de mal gust (“no se't veu”). Tot i haver-ho presenciat, no és un tema que parlin amb el seu entorn ni a l'escola. De fet, expressen que no s'aborda la problemàtica social del racisme com altres (violència de gènere). Encara que els menors expliquen que sí que es produeixen conductes racistes (insults i bromes) al centre, sobretot a l'hora del pati jugant a futbol.

Altrament, expressen que si ho patissin se sentirien molt malament i s'enfadarien. Un fet important a tenir en compte és que els menors es mostraven molt interessats per la temàtica que es tractava i que per fi algú ho abordés de forma clara.

1.1.3. Avaluació sisè B

Una vegada projectats ambdós vídeos a la classe, s'han extret diferents conclusions sobre el que saben sobre el racisme i com se senten respecte a aquest. Primerament, s'ha projectat el vídeo de l'experiment de les nines i molts dels infants no han entès moltes de les coses de les quals s'han preguntat ni les respostes que han donat els nens (“quin és el dolent? El negre.”). Tots ells han dit que no està bé el que se'ls preguntava i que les respostes que donaven no tenien sentit. A més, han dit que són conductes racistes, definint-les com la discriminació pel color de pell (“tu ets blanca i em discrimines per ser negre”). De fet, alguns d'ells expliquen que han presenciat conductes racistes en diferents entorns. Un d'ells és l'escola. Concretament, expliquen haver sentit o vist conductes racistes a l'hora del pati i durant el temps del menjador. Quan se'ls pregunta què han presenciat, expliquen que sobretot són insults. A més, relaten que si es trobessin en una de les situacions plantejades en els vídeos, actuarien i respondrien a la persona que els increpa de forma educada. Altrament, ells expressen que se sentirien molt malament i que el racisme s'ha d'erradicar.

1.2. Som així?

La segona activitat del programa és “*Som així?*”, puix que el que es treballarà és la realitat en la qual es troben immersos els infants. Partint d’aquesta base, l’objectiu principal de l’activitat és visibilitzar els diferents tipus de racisme existents en la societat actual. D’aquesta forma, un altre objectiu que es pretén aconseguir és conscienciar als infants del racisme i les formes de discriminació presents en el seu dia a dia.

Eix treballat:

- Realitat social.

Metodologia → La metodologia emprada en aquesta activitat és de caràcter grupal i se centra en l’ús del *role-play* per tal d’interpretar diferents situacions de discriminació per motiu d’ètnia en diferents àmbits de la societat, tant la discriminació positiva com la negativa.

Recursos i infraestructures:

- Ordinador.
- Projector.
- Aula.

Distribució temporal → La distribució temporal de l’activitat s’adequa a la disponibilitat horària i a la durada de les classes, és a dir, l’activitat durarà 60 minuts.

Taula 5.

Distribució temporal de la segona sessió.

Temps	Activitat
5’	Canvi de la distribució de l’aula.
5’	Divisió en grups de 7 persones de forma aleatòria.
5’	Explicació de l’activitat.
40’	Definició de les discriminacions i execució dels <i>role-plays</i> .
5’	Tancament de l’activitat i reflexió final.

Font: Elaboració pròpia.

Desenvolupament→En els primers minuts de la sessió se'ls demanarà als infants canviar la distribució de l'aula per tal que quedi un espai buit al centre. Una opció és posar les taules de la classe en forma de U. Posteriorment, es dividiran en grups de 7 persones de forma aleatòria i se'ls explicarà el funcionament de l'activitat.

En primer lloc, s'explicarà mitjançant un *PowerPoint* les discriminacions existents (positiva i negativa) en els diferents àmbits de la societat. D'aquesta manera els menors tindran una base teòrica sobre el que representa la discriminació i com es materialitza quan es relaciona amb l'ètnia i nacionalitat d'una persona. Partint d'aquesta base, s'atorgarà a cada grup unes instruccions simplificades que han d'estar presents en la seva actuació. Cal destacar que les instruccions es basen en casos reals de discriminació que s'hagin donat arreu del món. A partir d'aquí, cada grup sortirà a escena per representar el cas atorgat i la resta de grups han d'esbrinar què ha passat i quin mena de discriminació s'ha produït. S'ha de tenir present que cada vegada que es posi en comú la discriminació que s'ha representat, la criminòloga l'escriurà a la pissarra per després contrastar les respostes amb la situació real.

Tal com s'ha exposat amb anterioritat, els casos es contrastaran amb la situació real, per tant, un cop fetes totes les representacions i la posada en comú es projectaran els casos reals de discriminació. En els últims minuts de la sessió es realitzarà el tancament de l'activitat a partir d'una reflexió sobre la societat actual i el veritable problema que suposa la discriminació per raó d'ètnia i el racisme. Aquesta serà introduïda mitjançant algunes preguntes relacionades amb els casos presentats.

Avaluació→L'avaluació pròpia d'aquesta activitat es basa en el debat reflexiu i l'escolta activa, atès que l'objectiu d'aquesta activitat és visibilitzar els diferents tipus de racisme i conscienciar als menors respecte a aquest.

1.3. El racisme no ha de comportar racisme

La tercera activitat del programa s'anomena "*El racisme no ha de comportar racisme*", ja que pretén aprofundir en les diverses formes de reaccionar davant d'una situació racista. Per tant, els objectius d'aquesta activitat són:

- Establir pautes de resolució de conflictes no agressives.
- Proporcionar eines dialogants.

Eixos treballats:

- Agressió verbal i física.

Metodologia→La metodologia emprada en aquesta activitat se centra en l'escolta de vídeos d'agressions racistes i que els menors dedueixin quina ha estat la reacció de la persona que ho ha patit.

Recursos i infraestructures:

- Projector.
- Vídeos.
- Ordinador.
- Aula.

Distribució temporal→La distribució temporal de l'activitat s'adequa a la disponibilitat horària i a la durada de les classes, és a dir, l'activitat durarà 60 minuts.

Taula 6.

Distribució temporal de la tercera sessió.

Temps	Activitat
5'	Explicació de l'activitat.
20'	Endevinem la reacció
25'	Explicació de les reaccions possibles i exemplificació d'aquestes.
10'	Tancament de l'activitat i avaluació.

Font: Elaboració pròpia.

Desenvolupament→Durant els primers minuts de la sessió s'explicarà als infants la temàtica de l'activitat. És a dir, se'ls explicarà que escoltaran situacions racistes que s'han donat en diferents espais i el que ells han de fer és deduir quina reacció han tingut les víctimes dels insults racistes. Cal destacar que la classe es dividirà en grups de quatre persones aproximadament de forma aleatòria. Abans de començar a repartir el material, se'ls farà un seguit de preguntes als infants, tals com:

- Com reaccionaríeu si un company ara us diu alguna cosa racista?
- Com reaccionaríeu si un desconegut us fa el mateix comentari?

Aquestes preguntes serveixen per fer una avaluació inicial dels alumnes, respecte com reaccionen davant d'un context hostil. Partit d'aquesta base, s'atorgarà a cada grup una fulla de respostes, en les quals es plasmen diferents reaccions que poden tenir les víctimes d'aquestes agressions. És important explicar als alumnes que aquest qüestionari no comporta una avaluació ni un examen, sinó que solament han de triar la resposta que ells creuin que s'adequa més a la situació «vegeu qüestionari 1».

Qüestionari 1.

Qüestionari referent als vídeos visualitzats a classe.

Vídeo 1:

- Com creieu que reacciona la persona afectada?
 - La pega.
 - Passa d'ella.
 - L'insulta i la crida.
- Què creieu que fa la gent del vagó?
 - No fan res.
 - Parlen amb la persona afectada per tranquil·litzar-la.
 - La insulten i l'agredeixen.

Vídeo 2:

- La persona que agradeix verbalment a la víctima, com creieu que es comportarà?
 - Agressiu.
 - Marcant els límits.
 - No els dirà res.
- Què creieu que passa després?
 - El cos de seguretat fa fora a l'agressor.
 - No es denuncia.
 - La gent es queda callada.

Vídeo 3:

- Com creieu que ha reaccionat la víctima?
 - No sabia què fer.
 - Se'n va del local.
 - Li respon.

- Què creieu que fa la gent?
 - El fan fora del local.
 - Li peguen (a l'agressor).
 - Criden als de seguretat.

Vídeo 4:

- Creieu que la víctima ha fet alguna cosa per rebre aquest atac?
 - Sí.
 - No.
- Què creieu que fa la noia?
 - Continua la discussió per defensar-se.
 - Acaba el tràmit.
 - Se'n va del local.

Vídeo 5:

- Creieu que la víctima les ha insultat prèviament?
 - Sí.
 - No.
- Creieu que s'ha denunciat aquesta agressió?
 - Sí.
 - No.

Vídeo 6:

- Creieu que és racista obligar una persona a parlar en l'idioma del país?
 - Sí.
 - No.
- Què creieu que ha fet el personal de la botiga?
 - Parlen amb ell perquè canvi la conducta.
 - El fan fora a la força.
 - Li diuen a la dependenta que no faci res i la substitueixen durant aquella estona.

Font: Elaboració pròpia.

Si s'entra en matèria, s'ha de tenir present que es projectaran aproximadament 6 vídeos, triats per la criminòloga, en els quals es produeixen les reaccions esmentades. Per facilitar la dinàmica de l'activitat, és necessari deixar un lapse de temps després de cada vídeo

perquè els infants puguin consensuar una resposta i escollir conjuntament quina és la més adequada. Una vegada s'han projectat tots els vídeos es posaran en comú les respostes donades pels infants i es triarà la resposta majoritària com a vàlida. A partir de les respostes donades s'explicarà als infants que davant d'aquestes situacions i d'un conflicte en si mateix, acostumen a haver-hi tres tipus de conductes:

1. No fer res.
2. Denunciar.
3. Reaccionar.

En aquest cas, s'aprofundirà sobretot en la tercera opció, atès que moltes vegades els infants usen insults racistes com una forma de defensar-se. Aleshores, mitjançant un *PowerPoint* s'explicaran tècniques de resolució de conflictes com la mediació, l'arbitratge, la conciliació, raonar, l'ús de l'assertivitat... Una vegada explicades les diferents formes de resoldre un conflicte, segons l'Escola d'Administració Pública de Catalunya (2023), es visualitzaran alguns dels vídeos amb la finalitat que els alumnes identifiquin quina tècnica o forma de reaccionar s'han produït durant el conflicte.

Figura 3.

Diapositiva resum de les tècniques de resolució de conflictes explicades.

MEDIACIÓ	CONCILIACIÓ	ARBITRATGE	ASSERTIVITAT
Participació VOLUNTÀRIA Presència de tercers Es busca la COMPRENSIÓ Escolta activa i comunicació Arribar a un acord 	RECONCILIACIÓ És voluntari Les parts resolen COMUNICACIÓ RESPONSABILITZACIÓ 	Es presenten NECESSITATS i INTERESSOS Comunicació PACTADA Es pretén resoldre el conflicte Presència de TERCERS 	Expressar el que sentim No CULPAR COL-LABORACIÓ Respecte RAONAR Escolta ACTIVA

Escola d'Administració Pública de Catalunya. (2023). *Anàlisi i gestió de conflictes, nivell inicial*. <https://formaciooberta.eapc.gencat.cat/contingutsdels cursos/agc/inici.html>

Font: Elaboració pròpia.

A més a més, se'ls explicarà que quan es parla de denunciar no solament es fa referència a anar a la policia, sinó que també es pot fer mitjançant les xarxes socials o dient-li a un adult responsable. En els últims cinc minuts de la sessió es procedirà a fer el tancament

d'aquesta, en la qual es reflexionarà sobre com actuar davant d'un conflicte en diferents contextos.

Avaluació→El mètode per avaluar aquesta activitat es basa en el debat reflexiu i la contextualització de conductes, és a dir, els menors seran avaluats posats en un context hostil. Aleshores, ells han de dir com reaccionarien davant d'un conflicte, en el qual ells poden no haver fet res. D'aquesta manera, es poden comparar les respostes donades a l'inici de l'activitat i al final.

1.4. Viatge a través d'altres ulls

La quarta activitat del programa s'anomena "*Viatge a través d'altres ulls*", atès que es pretén aprofundir en les diferents cultures i la seva forma de concebre el món. Per tant, els principals objectius d'aquesta activitat són:

- Fomentar el respecte i la igualtat envers altres cultures.
- Enriquir als menors amb diferents cultures per tal d'eliminar els estigmes que tenen de les altres cultures i religions.

Eixos treballats:

- Realitat social.
- Cultura i igualtat.

Metodologia→La metodologia de l'activitat se centra en la projecció de diferents vídeos que representin diverses cultures a partir dels quals es farà un *Kahoot* per posar a prova quan saben de les cultures projectades. A més, la dinàmica es basa en el debat reflexiu envers les cultures projectades i les creences al voltant d'aquestes. Altrament, s'explicaran les diferents cultures des de la perspectiva de la dinamitzadora i, en el cas que un dels nens la conegui l'explicarà ell a la resta dels alumnes.

Recursos i infraestructures (localització):

- Projector.
- Ordinador.
- Pantalla digital.
- Aula.

Distribució temporal → La distribució temporal de l'activitat s'adequa a la disponibilitat horària i a la durada de les classes, és a dir, l'activitat durarà 60 minuts.

Taula 7.

Distribució temporal de la quarta sessió.

Temps	Activitat
5'	Explicació de l'activitat i recordatori de què s'ha tractat fins al moment.
5'	Projecció del vídeo.
5'	<i>Kahoot.</i>
35'	Explicació de les diferents cultures.
10'	Tancament de la sessió i avaluació.

Font: Elaboració pròpia.

Desenvolupament → Durant els primers minuts de la sessió es rememoraran els conceptes treballats en les anteriors activitats per tal de recordar els conceptes més importants, tals com: les diferents formes de racisme existents i les formes de resoldre conflictes. A més, s'explicarà l'activitat que es realitzarà. L'activitat “*Viatgem a través d'altres ulls*” inicia amb la projecció d'un vídeo en el qual es veuen diferents cultures i elements emblemàtics d'aquestes, per tal que els alumnes tinguin cert coneixement sobre diferents cultures. Arran d'aquest es planteja un joc, en equips de 4 persones, mitjançant la plataforma *Kahoot* en la qual es faran diverses preguntes envers el vídeo presentat. Algunes de les preguntes plantejades són:

- A quin ball de la cultura catalana correspon aquesta imatge?
- Quin és el nom d'aquest edifici emblemàtic i quina és la seva finalitat?
- Què és el Hanukkà i quant dura?
- Quin grup cultural es comunica mitjançant clics?

Figura 4.

QR d'accés al Kahoot plantejat.

Font: Elaboració pròpia.

A partir de la projecció del material audiovisual, es pregunta als infants quines cultures han aparegut en el joc (*Kahoot*) per tal de fer un repàs i apuntar-les a la pissarra. Un cop s'han mencionat les diferents cultures es plantegen un seguit de preguntes als alumnes respecte a aquestes per tal de veure quina és la idea que tenen de les cultures exposades. Les preguntes que es plantegen es divideixen en dues categories principals. Les primeres es basen en si coneixen o no la cultura i la religió a la qual s'està fent referència. D'altra banda, la segona categoria de les preguntes va destinada al fet que els alumnes expliquin què saben d'aquestes cultures o quina opinió tenen d'elles a partir de la informació que tenen. Les preguntes es plantegen en forma de debat i alguns exemples d'aquestes són:

- Sabeu en què es basa la cultura musulmana?
- De què creieu que tracta la cultura bosquimana?
- Com creieu que viuen els inuits?

Un cop els alumnes han explicat el que creuen que és la filosofia de les diferents cultures i religions, es procedeix a explicar cadascuna de les cultures que s'han vist en el vídeo. En el cas de l'Escola Montessori, s'ha de tenir present que moltes de les cultures projectades estan presents en el dia a dia d'alguns dels alumnes. Per tant, en el cas que algun dels alumnes sabés característiques de la cultura i la filosofia de vida que aquesta transmet es demanaria a l'alumnat (voluntari) que l'expliqui a tota la classe. D'aquesta manera s'integra als alumnes com a "docents" i protagonistes de l'activitat, és a dir, aquesta metodologia permet que els alumnes se sentin part del projecte. A més, s'ha de tenir present que els infants explicaran la seva religió i cultura, de forma que la resta dels

companys la puguin entendre i resoldran els dubtes que hagin sorgit durant la sessió. Cal destacar que per facilitar l'explicació es projectarà com a suport una presentació *PowerPoint* que tindrà resumida les principals característiques de les diferents cultures.

Figura 5.

Representació de la diapositiva introductòria de la cultura catalana.

Font: Elaboració pròpia.

Una vegada s'han explicat les diferents cultures, el tancament de l'activitat es basa en la realització d'un debat reflexiu envers el projectat i el que pensen els menors. A més, es farà referència a les diferències entre les sis cultures plantejades, però també es destacaran les similituds existents. S'ha de tenir present, que en el debat es plantejaran preguntes tals com:

- Quina cultura us ha sorprès més?
- Què us ha agradat de les cultures que heu vist avui?
- Creieu que alguna de les cultures és superior o inferior a la resta? Per què?

Aquestes permeten avaluar si els infants respecten altres cultures tot i ser diferent de la seva. Per tant, les respostes que atorguin els infants a les preguntes plantejades reflectirà si s'han enriquit d'altres cultures i de si realment les conceben com igualitàries. Cal destacar que la forma emprada per avaluar és el debat i l'escolta activa.

Avaluació→Per tal d'avaluar als menors s'usarà la metodologia del debat i l'escolta activa al llarg de tota l'activitat, sobretot en el tancament d'aquesta.

1.5. Qui és qui

Aquesta activitat s'anomena "*Qui és qui*", puix que es pretén analitzar la construcció d'històries que fan els infants al voltant d'uns personatges. D'aquesta manera, els objectius d'aquesta activitat són:

- Reflectir els estereotips i els prejudicis integrats en el seu pensament.
- Desarticular la xarxa d'estereotips i prejudicis basats en l'ètnia i el lloc de procedència.
- Visibilitzar les formes de discriminació exercides per ells mateixos.

Eixos treballats:

- Estigmes i prejudicis.
- Etiquetament.

Metodologia→La metodologia emprada en aquesta activitat es basa en la construcció d'històries a partir d'imatges, característiques i històries proporcionades als infants.

Recursos i infraestructures (localització):

- Aula.
- Imatges de les diferents persones.
- Cartolines.
- Històries de vida i característiques.
- *Blue-tack*.
- Projector.

Distribució temporal→La distribució temporal de l'activitat s'adequa a la disponibilitat horària i a la durada de les classes, és a dir, l'activitat durarà 60 minuts.

Taula 8.

Distribució temporal de la cinquena sessió del programa.

Temps	Activitat
5'	Explicació de l'activitat.
10'	Distribució en grups de quatre persones.
15'	Construcció de les històries i de la justificació d'aquestes.
5'	Posada en comú.
20'	Explicació dels conceptes d'estereotips i els prejudicis, a més d'explicar les històries de vida reals.
5'	Tancament de la sessió i avaluació.

Font: Elaboració pròpia.

Desenvolupament → En aquest cas, durant els primers minuts de la sessió es distribuirà la classe en petits grups, de quatre persones cadascun, i s'explicarà el funcionament de la sessió amb l'ajuda d'un suport audiovisual. Cal destacar que el funcionament de l'activitat es divideix en tres fases. En primer lloc, es projectarà la primera diapositiva del *PowerPoint*, en la qual surten representats els protagonistes de l'activitat.

Figura 6.

Diapositiva resum dels personatges de l'activitat.

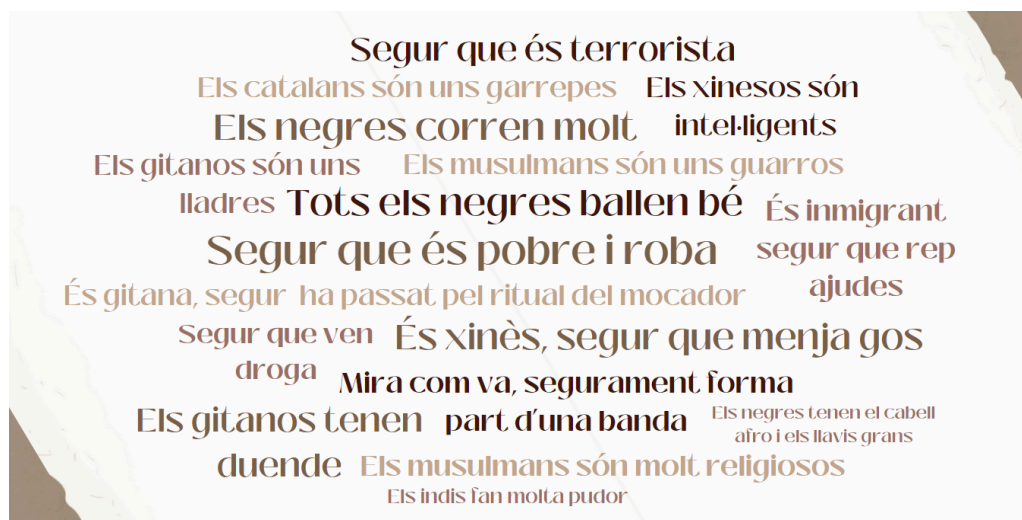
Font: Elaboració pròpia.

Una vegada projectada la diapositiva corresponent s'atorgarà als nens quatre imatges de diferents persones, quatre històries de vida i 12 característiques. Arran de les imatges i la informació proporcionada als infants, se'ls explicarà que han d'associar les imatges amb aquella informació que creguin que encaixa més. És a dir, hauran de vincular la imatge de la persona amb la història i les característiques que la representen. Per tal d'associar tots els conceptes els menors compten amb 15 minuts, els quals són variables segons el temps emprat per explicar l'activitat i la distribució de la classe en grups.

En segon lloc, una vegada hagi passat el temps indicat amb anterioritat, es demanarà que escollin un representant de cada grup. La finalitat d'això és posar en comú les històries construïdes i saber quins han estat els motius pels quals han adjudicat la informació a les imatges. A més, es pretén decidir conjuntament quines són les històries de vida de cada persona. Aleshores, la criminòloga enganxarà a la pissarra cadascuna de les imatges amb la història i les característiques escollides de forma conjunta. Aquest apartat tindrà una durada de cinc minuts aproximadament. A partir d'aquí, se'ls plantejarà la pregunta de si són plenament conscients del que pensen i si no estan influenciats per cap agent o persona. Arran d'aquesta idea es plasmarà una diapositiva amb un núvol de paraules que reflecteix estereotips i prejudicis que es donen en la societat actual. A més, se'ls preguntarà si han escoltat alguna vegada alguna d'aquestes frases i com els ha fet sentir. El que es pretén amb aquestes preguntes és reflectir la influència i el pes que tenen els estereotips i els prejudicis.

Figura 7.

Núvol de paraules usat per reflectir els estereotips i els estigmes presents en la societat.

Font: Elaboració pròpia.

A partir d'aquí, s'explicaran els conceptes d'estigmes, estereotips i prejudicis vinculats als protagonistes de l'activitat, mitjançant un suport visual. És rellevant destacar la influència que aquests tenen en la vida quotidiana. Sobretot es donarà importància als estereotips i prejudicis relacionats amb l'ètnia, atès que en la societat actual és bastant comú la presència de creences errònies envers les diferents persones i, aquests s'accentuen segons la procedència de l'altra persona (“els negres són molt bruts”).

Figura 8.

Diapositiva resum explicativa dels estereotips i prejudicis.

Font: Elaboració pròpia.

Un cop plantejada la influència dels estereotips i dels prejudicis, es preguntarà als menors si canviarien l'associació feta entre les imatges i les històries de vida. D'aquesta manera, es fomenta la reflexió personal i la desconstrucció dels esquemes de pensament integrats en els menors. Arran d'aquesta pregunta, la criminòloga preguntarà per cadascun dels casos respecte als canvis que es podrien fer. Per tant, a mesura que s'exposen les veritables històries de vida i les característiques es visibilitzen els estereotips i prejudicis integrats en el seu pensament.

Finalment, com a forma de tancament de l'activitat es reflexionarà al voltant de com els estereotips i els prejudicis condicionen la vida de les persones i més dels nens petits. A

més, es farà una diferenciació entre aquells que són positius i els que són negatius. Això es farà mitjançant preguntes, tals com:

- Com creieu que influeix que sempre et diguin que per ser negre o brasiler has de ballar bé?
- Creieu que té alguna conseqüència que sempre et diguin que per ser d'un barri pobre has de robar?
- A partir dels atemptats de Barcelona moltes persones van començar a associar els musulmans amb el terrorisme, creieu que és just?
- Creieu que en algun moment heu sigut víctima d'un estereotip?
- En algun moment de la vostra vida us heu dirigit a algú sobre la base d'un estereotip?
 - Si és així quin?
 - Ara actuaries de diferent manera?

Avaluació→La metodologia emprada per l'avaluació d'aquesta activitat és l'escolta activa i el debat reflexiu, tenint com a base les preguntes fetes en acabar l'activitat.

1.6. No soc jo

La sisena activitat del programa s'anomena “*No soc jo*” i el que pretén treballar són les etiquetes i el pes d'aquestes. Partint d'aquesta base, els objectius principals que es desprenen de l'activitat són:

- Potenciar la introspecció dels infants.
- Relativitzar les etiquetes negatives.
- Fomentar l'autoestima i l'autoconcepte positiu dels infants.

Eixos treballats:

- Autoestima i afectació.
- Etiquetament.

Metodologia→La metodologia usada en aquesta activitat es basa fonamentalment en la introspecció i la verbalització de les etiquetes imposades.

Recursos i infraestructures (localització):

- Gimnàs.
- Paper.
- Bolígraf.
- Fil.

Distribució temporal → La distribució temporal de l'activitat s'adequa a la disponibilitat horària i a la durada de les classes, és a dir, l'activitat durarà 60 minuts.

Taula 9.

Distribució temporal de la sisena sessió.

Temps	Activitat
10'	Explicació de l'activitat i desplaçament fins al gimnàs.
15'	Joc de la teranyina.
5'	Explicació de les etiquetes negatives.
15'	Desfem la teranyina.
5'	Explicació de les etiquetes positives.
10'	Tancament de l'activitat i tornada a classe.

Font: Elaboració pròpia.

Desenvolupament → Durant els primers deu minuts de la sessió se'ls explicarà als infants la idea principal de l'activitat, se'ls demanarà que agafin algun estri per escriure i es conduirà a tota la classe fins al gimnàs, lloc en el qual es farà l'activitat. Un cop al gimnàs es demanarà als infants que seguin en rotllana i es repartirà un tros de paper a cadascun. A partir d'aquí, se'ls demanarà que en el paper escriguin alguna cosa negativa que els hagin dit o s'hagin dit per la seva ètnia i cultura (etiquetament negatiu). És necessari aclarir que en cas que mai els hagin dit res negatiu per aquest motiu, hauran d'imaginar què els podrien haver dit per aquest mateix motiu. D'altra banda, també hauran d'escriure una cosa positiva, la qual faci referència a la seva cultura i nacionalitat. Cal destacar que per una major integració en el grup de classe, la criminòloga farà el mateix exercici per participar en la dinàmica.

Una vegada els menors han escrit els adjectius o característiques demanats, tota la rotllana es posarà dreia i la dinàmica començarà amb un cabdell de fil. En aquest cas, el joc comença amb una persona, la qual subjecta l'inici del cabdell i haurà de dir l'adjectiu negatiu que li han dit o s'ha dit en algunes ocasions. Aleshores, un cop aquesta ha dit la característica, li llençarà la resta del cabdell a una altra persona la qual haurà de seguir els mateixos passos que la primera. És a dir, subjectarà una part del fil i explicarà l'adjectiu negatiu al qual s'ha vist sotmès. Cal destacar que tothom ha de quedar-se amb una part del fil fins al punt de crear una teranyina amb la resta de companys. A partir d'aquesta, se'ls explicarà als menors que el conjunt de les característiques esmentades són etiquetes negatives imposades per persones externes a ells. Altrament, és molt important destacar que la major part d'aquestes etiquetes provenen de prejudicis, estigmes i generalitzacions fetes per altres persones. El que es pretén és que relativitzin el pes d'aquestes mitjançant la potenciació dels elements positius de la seva identitat i la seva cultura. Per aconseguir-ho, la teranyina es començarà a desfer per l'última persona que ha rebut el cabdell de fil i ara cada infant ha de dir coses positives que reivindicuin la seva cultura i la seva ètnia. Una vegada desfeta tota la teranyina, s'explicarà en què consisteix l'etiquetament positiu i com ells poden fer ús d'aquest.

Per acabar i tancar l'activitat, es reflexionarà sobre com els han fet sentir les etiquetes esmentades i com creuen que han influït en la seva vida diària. Cal fer esment que l'explicació de les emocions és completament voluntària, per tant, no es pot forçar a cap menor a explicar com se sent ni com ha influït en la seva vida. En el cas que no hi hagi cap menor voluntari, la criminòloga explicarà com les etiquetes negatives influeixen en el desenvolupament de l'infant mitjançant casos reals.

Avaluació → En aquest cas no s'avaluaran de forma expressa als destinataris del programa, sinó que es valorarà la implicació dels infants i la reflexió que aquests facin envers les etiquetes imposades.

1.7. Jo actuo

La penúltima activitat del programa és "*Jo actuo*" i aborda la reacció dels infants com agents de control. Per tant, l'objectiu de l'activitat és potenciar el control social informal dels infants envers les situacions de discriminació i racisme.

Eixos treballats:

- Comunitarisme.
- Control social informal.

Metodologia→La metodologia emprada en aquesta activitat es basa en el debat reflexiu i una dinàmica grupal.

Recursos i infraestructures:

- Gomets.
- Pati.

Distribució temporal→La distribució temporal de l'activitat s'adequa a la disponibilitat horària i a la durada de les classes, és a dir, l'activitat durarà 60 minuts.

Taula 10.

Distribució temporal de la setena sessió.

Temps	Activitat
10'	Explicació de l'activitat i trasllat de la classe al pati.
20'	Repartició de gomets i inici de la dinàmica.
15'	Jocs grupals.
15'	Tancament de l'activitat i avaluació.

Font: Elaboració pròpia.

Desenvolupament→Durant els primers minuts de l'activitat s'explicarà als menors el funcionament de l'activitat i es traslladarà a tota la classe al pati. Primerament, és necessari que tots els infants es posin en fila amb els ulls tancats, mentre la criminòloga enganxa gomets en el front dels infants. Cal destacar que l'infant no sabrà de quin color és el seu gomet i per saber de quin color és haurà de rebre ajuda dels seus companys. És necessari explicar als menors que no poden dir de quin color és el gomet de cadascun, sinó que han d'esbrinar el color mitjançant l'associació amb altres elements. Un exemple seria que li diguin que el gomet és del mateix color que la seva samarreta. És important tenir en compte que hi haurà colors que solament els tingui una persona, per tant, aquesta no formarà part d'aquest grup.

Una vegada repartits tots els colors s'iniciaran els jocs en equip, com ara curses de relleus, la "carretilla", l'aranya... Un cop s'hagi fet la primera ronda dels jocs, la criminòloga repartirà instruccions a cadascun dels colors. Aquestes instruccions poden comportar conductes d'exclusió i rebuig envers altres col·lectius. Algunes de les instruccions poden ser:

- No t'apropis a ningú que tingui un gomet blau.
- No acceptis a ningú que no sigui del mateix color que el teu gomet.

Amb aquestes instruccions els que es pretén és crear situacions d'exclusió i veure com se senten i comporten els infants. Això pren sentit, atès que alguns dels menors no podran jugar perquè no tenen equip excepte que alguna de les persones d'un altre grup l'ajudi. Cal destacar que les instruccions no seran excloents, és a dir, a un grup se li pot dir que no s'ajuntin amb les persones de color vermell, però sí que es podrien ajuntar amb les persones de color verd si ells volguessin. D'altra banda, amb el pas del temps i la competició l'ambient anirà canviant, però les instruccions continuaran sent les mateixes. Això canviarà quan la dinamitzadora li digui a una persona de cada grup que ajudi a una persona sense equip.

Un cop arribats els 15 minuts finals de la sessió, es procedirà al tancament de l'activitat. En aquest cas, tots els menors inclosa la dinamitzadora s'asseuran en una rotllana per tal de reflexionar sobre l'activitat. Durant aquest temps se'ls farà diferents preguntes als infants, segons si han tingut o no un grup que els fes costat a. Algunes de les preguntes serien:

- No tenien grup:
 - Els que éreu solament una persona com us heu sentit quan no tenien grup?
 - Com us heu sentit quan ningú ha volgut que forméssiu part del seu grup?
- Tenien grup:
 - Com us heu sentit quan no heu pogut acollir a ningú?
 - Hauríeu acollit a una d'aquestes persones si no hagués dit res?
- Els que han ajudat:
 - Heu sentit que el vostre grup s'ha enfadat quan heu anat a ajudar a les persones que no tenien grup?

Al final el conjunt d'aquestes preguntes i l'activitat pretén reflectir la realitat en els contextos de discriminació, atès que en moltes ocasions és la minoria ètnica la que és marginada i exclosa de les activitats grupals. En aquestes ocasions és molt important el rol

del grup i el control que aquest fa quan es troba amb aquestes situacions. És aquest el missatge que es transmetrà durant el tancament de l'activitat, amb la finalitat que els infants interioritzin la importància d'intervenir i empatitzar amb les persones en situació d'exclusió social o les persones que estiguin sent excloses d'un col·lectiu.

Avaluació → L'avaluació de l'activitat es basa en l'observació de la conducta dels infants, a partir de la qual es registraran els incidents crítics que es produeixen «vegeu taula 11». A més, també s'usarà el debat reflexiu per potenciar el pensament crític dels infants en aquestes situacions i que s'avaluïn.

Taula 11.

Taula d'avaluació destinada al registre d'incidents crítics que es considerin rellevants.

Positius	Ajuden	
	Cooperació	
	Inclusió	
	Altres	
Negatius	Exclusió	
	Discussions	
	Altres	

Font: Elaboració pròpia.

1.8. Activitat de tancament: Desfem el procés d'aprenentatge racista

L'última activitat del programa “Desfem l'iceberg racial” té per objectiu avaluar si la població diana ha modificat les seves pràctiques i han interioritzat formes de prevenir el racisme des de la seva perspectiva. En aquest cas, l'objectiu principal és avaluar els menors un cop s'han explicat tots els continguts.

Eixos treballats:

- Comunitarisme.
- Control social.
- Agressió física i la verbal.

Metodologia → La metodologia emprada en aquesta activitat és el *role-play*, però s'ha de tenir present que la forma d'avaluar cadascun dels elements és diferent.

Recursos i infraestructures (localització):

- Pilota de futbol, bàsquet o handbol.
- Xiulet.
- Pati de l'escola.

Distribució temporal → Les sessions de classe són d'una hora (60 minuts), per tant, l'activitat plantejada s'ha d'adaptar al temps establert.

Taula 12.

Distribució temporal de l'activitat de tancament del programa.

Temps	Activitat
5'	Explicació de l'activitat.
5'	Distribució d'equips.
20'	Partit.
10'	Inici del <i>role-play</i> .
20'	Reflexió final de l'activitat.

Font: Elaboració pròpia.

Desenvolupament → Com es pot observar en la taula durant els primers 15 minuts s'explica l'activitat que es durà a terme i es distribueix la classe en equips. Cal destacar que els equips aniran en funció de quantes persones hi hagi a la classe i de si tots volen participar de forma activa (jugar a l'esport), si prefereixen ser públic. Si s'entra en matèria, és important tenir en compte que l'activitat de tancament del programa consisteix a fer un partit de futbol, handbol o bàsquet (segons les preferències del grup classe) al qual se li

incorpora el factor del *role-play*. És a dir, la figura avaluadora, en aquest cas la criminòloga, escollirà a dos nens que siguin d'equips contraris i els dirà que en un punt del partit tinguin comportaments inadequats (bromes, imitacions o burles), de caràcter racista, simulant un conflicte entre ells com a part d'una escena. Arran d'aquesta s'avaluarà com reaccionen la resta dels infants (s'afegeixen al conflicte, l'intenten solucionar, els és indiferent ...) davant d'una situació de caràcter racista. D'aquesta manera, s'observarà si els menors han interioritzat les diferents expressions del racisme, formes de reaccionar i si s'ha fomentat el respecte.

En els últims 20 minuts es realitzarà el tancament del programa i de l'activitat, en el qual es reuniran tots els participants del programa, a l'aula o en l'espai en el qual s'hagi dut a terme l'activitat. Durant aquest temps s'explicarà als alumnes que la situació viscuda forma part d'una escena i es farà una reflexió envers el que ha passat. És a dir, l'objectiu és que els menors reflexionin sobre la situació que acaben de viure i, per això se'ls fa preguntes tals com:

- Què us ha semblat el que ha passat durant el partit?
- Com us heu sentit quan heu presenciat la baralla?
- Creieu que tots heu actuat bé?
- Considereu que podríeu haver actuat d'una altra manera?
- Com podríeu haver actuat?

Un cop feta la reflexió final de l'activitat, es procedirà a l'avaluació dels diferents elements presents en el programa.

Avaluació → Quan arriba el moment de l'avaluació s'ha de tenir present que es farà ús de diferents metodologies, entre elles:

- Observació.
- Debat reflexiu.

En el cas dels menors, el mètode avaluatiu es basa en l'observació i l'escolta activa. Quan es parla d'escolta activa es fa referència al debat reflexiu, atès que en el moment de parlar sobre el que s'ha produït els alumnes explicaran la seva opinió. Aquest fet permet que apareguin idees contràries i que els menors contradiguin a altres alumnes. D'aquesta manera, els alumnes s'avaluen entre ells i estimulen el pensament crític. A més, permet a

la dinamitzadora extreure conclusions del pensament que tenen com a classe i si s'han interioritzat o no els continguts impartits.

D'altra banda, pel que fa a l'observació, el dinamitzador apuntarà en els paràmetres conductuals establerts quants cops es produeixen aquests «vegeu taula 13». És a dir, per avaluar mitjançant l'observació s'anotaran els incidents crítics que es produeixin i altres conductes que siguin d'interès. En aquest cas es pretén avaluar a la classe en conjunt, atès que en l'actuació es veurien reflectits els diferents rols que s'adopten en l'assetjament escolar.

Taula 13.

Taula destinada al registre d'incidents crítics i observacions que es considerin rellevants.

Reaccions	Negatives	Insults	Empentes	Crits	Animar la baralla	Agressió física
	Positives	Avisar	Ajudar	Separar els nens	Parar el conflicte	Sancionar conductes
Altres observacions						

Font: Elaboració pròpia.

Annex 2: Qüestionari d'avaluació

L'avaluació del programa i de la dinamitzadora es farà des de diferents perspectives, tal com s'ha exposat anteriorment, per tal que l'avaluació sigui la més completa i objectiva possible. És important tenir present que les avaluacions fetes pels agents destinataris del programa es realitzaran mitjançant un qüestionari dividit en dos blocs. El primer bloc estarà destinat a l'avaluació del programa i els aspectes de necessitat social. D'altra banda, el segon bloc està destinat a avaluar de forma genèrica el conjunt de les activitats i la figura de la dinamitzadora.

El qüestionari esmentat es presentarà de forma digital, tot i que es portaran còpies impreses per si algun dels alumnes no pot accedir fàcilment al qüestionari o per si hi ha un problema amb internet. Cal destacar que el qüestionari és completament anònim i es pretén obtenir l'opinió sincera de la població diana sobre com han percebut el rol de la dinamitzadora durant tot el programa.

Qüestionari 2.

Qüestionari destinat a l'avaluació del programa, les activitats i la dinamitzadora.

BLOC 1: AVALUACIÓ GENÈRICA DEL PROGRAMA

En la següent taula es faran un seguit de preguntes per tal d'avaluar el programa “*Desfem l'iceberg racial*”, la rellevància d'aquest i a la dinamitzadora. Com es pot observar s'avalua a partir de cinc números els quals tenen una valoració associada, tal com:

- 1: Gens
- 2: Poc
- 3: Una mica
- 4: Molt
- 5: Bastant

Cal destacar que l'avaluació és completament anònima i que les respostes solament s'utilitzaran per avaluar el programa i fer canvis en aquest per tal d'abordar la problemàtica de forma adequada.

Taula 14.

Taula destinada a la valoració del programa.

1. Indiqui el grau d'acord amb les següents afirmacions ...

Aspectes a valorar	Puntuació				
	1	2	3	4	5
El contingut del programa és important.					
El programa “Desfem l'iceberg racial” aborda de forma adequada la problemàtica del racisme.					
El programa fet durant el curs m'ha agradat					
El programa reflecteix de forma clara la realitat social (desigualtats, discriminacions, exclusió social).					
Les activitats s'han distribuït de forma adequada durant tot el curs.					
El programa m'ha fet reflexionar/pensar					
El programa m'ha semblat útil					
Quins aspectes del programa milloraries?					

Font: Elaboració pròpia.

BLOC 2: AVALUACIÓ DE LA DINAMITZADORA I DE LES ACTIVITATS

En el següent apartat es faran un seguit de preguntes relacionats amb el rol de la dinamitzadora i de les activitats plantejades. Algunes de les preguntes són de resposta oberta, però es poden respondre mitjançant esquemes. D'altra banda, la resta de preguntes segueixen l'esquema anterior, és a dir, es puntua de l'1 al 5 en funció del grau de desacord.

Taula 15.

Taula destinada a la valoració de la dinamitzadora i les activitats.

2. Indiqui el grau d'acord amb les següents afirmacions ...

Aspectes a valorar	Puntuació				
	1	2	3	4	5
La dinamitzadora ha motivat a l'alumnat.					
La relació entre dinamitzadora i infants ha sigut bona.					
Les instruccions de la dinamitzadora eren clares.					
Les activitats del programa m'han fet aprendre diferents coses.					
Les activitats m'han semblat interessants					
La dinamitzadora ha creat un bon clima de treball					
Quins aspectes de les activitats milloraries? I quins t'han agradat més?					
Quins aspectes de la dinamització t'han agradat més? I quins menys?					

Font: Elaboració pròpia.

Annex 3: Observació

Taula 16.

Taula d'observació i registre dels incidents crítics durant l'observació dels destinataris del programa.

Dia	Moment	Insults	Comentaris despectius	Bromes de mal gust	Exclusió de grup	Discriminació per lloc de procedència	Agressió física	Ser l'última opció
27/11	Hora del pati	**	*		*			*
12/01/2024	Hora del pati	*						
8/02/2024	Hora del pati		*		**			
11/03/2024	Hora del pati				*			
21/03/2024	Hora del pati	*						
9/04/2024	Hora del pati			*				
15/04/2024	Hora del pati							
29/04/2024	Hora del pati							

Font: Elaboració pròpia.

Nota: Com es pot observar la taula presenta la simbologia (*) la qual no sempre és igual, això és degut al fet que simbolitza les vegades que s'ha produït una conducta en funció d'uns intervals establerts.

- *: d'una a cinc vegades
- **: de cinc a deu vegades
- ***: més de deu vegades

Annex 4: Enquesta del professorat

Tal com s'ha explicat amb anterioritat, s'ha distribuït al professorat del centre escolar una enquesta del *racist bullying* per tal d'avaluar el context d'actuació i saber la presència d'aquest segons els professors. Cal destacar que per casuístiques externes no s'han pogut aconseguir totes les respostes, atès que molts dels professors estan de baixa i fa temps que no van a l'escola. Per tant, són els substituïts els que rebrien l'enquesta i no coneixen suficient el context per donar resposta a les preguntes plantejades.

4.1. Preguntes de l'enquesta

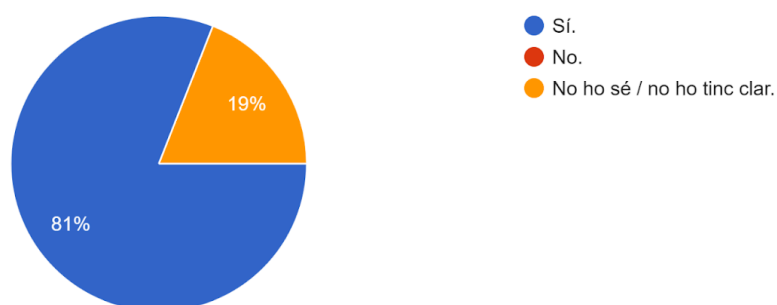
1. Saps què és el *racist bullying* o l'assetjament per raó d'ètnia?

Figura 9.

Coneixement existent del racist bullying a l'Escola Montessori segons el professorat.

Saps què és el "racist bullying" o l'assetjament per raó d'ètnia?

21 respostes

Font: Elaboració pròpia.

2. Què és?

En aquest cas la major part de les respostes atorgades tenen com a nexa descriptiu del fenomen tres paraules diferents, concretament:

- Rebuig.
- Discriminació per lloc de procedència i cultura.
- Violència verbal i física.

De fet, de forma general es considera que el *racist bullying* és una forma de violència i abús que es basa en el rebuig i discriminació a una altra persona pel seu lloc de procedència, la seva cultura o el seu color de pell.

Taula 17.

Resum d'algunes de les respostes donades pel professorat sobre què és el racist bullying.

Algunes de les respostes
El fet de "marginar", molestar, insultar, ficar-se amb algú per ser d'un altre país i/o tenir cultures familiars diferents.
Forma d'abús, discriminació i maltractament cap a les persones de diferent ètnia.
Rebuig cap a l'altra persona només perquè pertany a alguna ètnia diferent.
És violència o qualsevol mena d'agressió física o psíquica per raons de raça.
Assetjament amb motiu d'origen, color de pell, religió, creences...
Maltractament, discriminació, manca de respecte per ser d'una altra ètnia.
Assetjar per motius racistes.
Discriminar i assetjar a una altra persona pel color de la seva pell, raça o ètnia.
Crec que és el fet d'exercir violència de qualsevol mena cap a una persona per raó d'alguna característica referent al seu lloc de procedència.
Tot aquell assetjament que es realitza per raó de raça o ètnia.
<i>Bullying</i> relacionat amb l'origen dels infants.

Font: Elaboració pròpia a partir d'algunes de les respostes donades a l'enquesta.

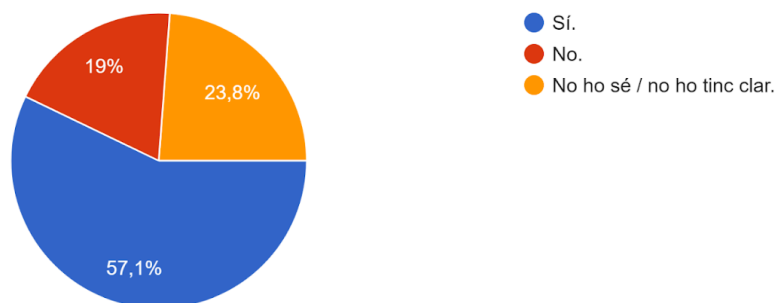
3. Ha presenciat conductes d'assetjament escolar en el centre educatiu?

Figura 10.

Presència de l'assetjament escolar segons el professorat del centre.

Ha presenciat conductes d'assetjament escolar en el centre educatiu?

21 respostes

Font: Elaboració pròpia.

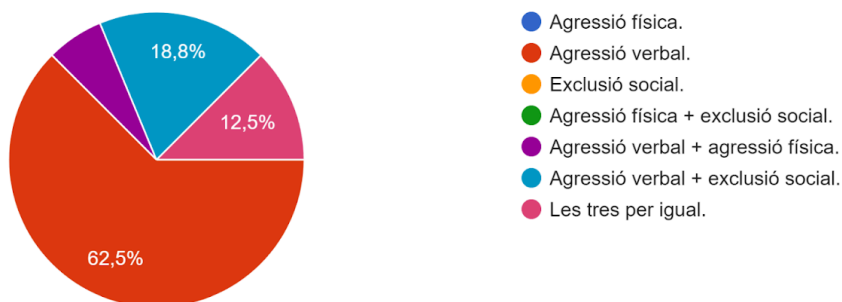
4. Quina forma d'assetjament ha presenciats?

Figura 11.

Formes d'assetjament presenciades en el centre educatiu.

Quina forma d'assetjament ha presenciats?

16 respostes

Font: Elaboració pròpia.

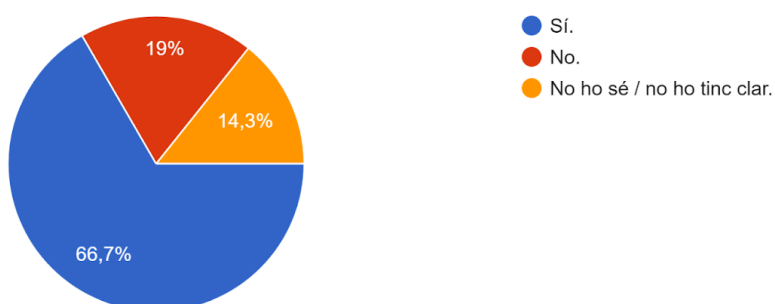
5. Ha presenciats conductes racistes per part dels alumnes (insults, comentaris, burles)?

Figura 12.

Presència de conductes racistes dels alumnes en el centre segons la perspectiva docent.

Ha presenciats conductes racistes per part dels alumnes (insults, comentaris, burles)?

21 respostes

Font: Elaboració pròpia.

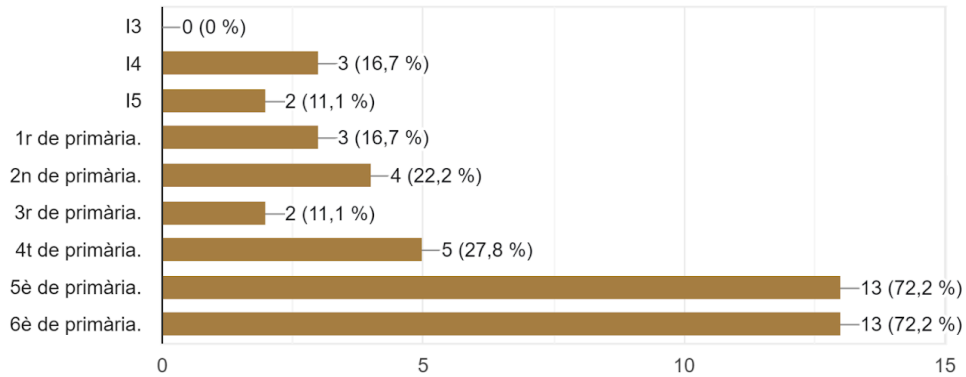
6. Si ha respost que sí a l'anterior pregunta, en quin curs / cursos les ha presenciat?

Figura 13.

La presència de les conductes racistes segons el curs educatiu.

Si ha respost que sí a l'anterior pregunta, en quin curs / cursos les ha presenciat?

18 respostes

Font: Elaboració pròpia.

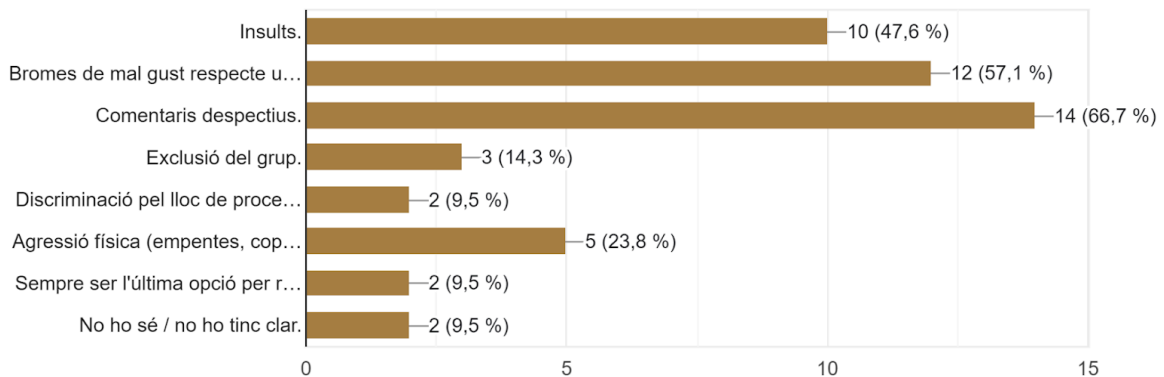
7. Quines conductes ha presenciat?

Figura 14.

Conductes racistes presenciades en el centre educatiu.

Quines conductes ha presenciat?

21 respostes

Font: Elaboració pròpia.

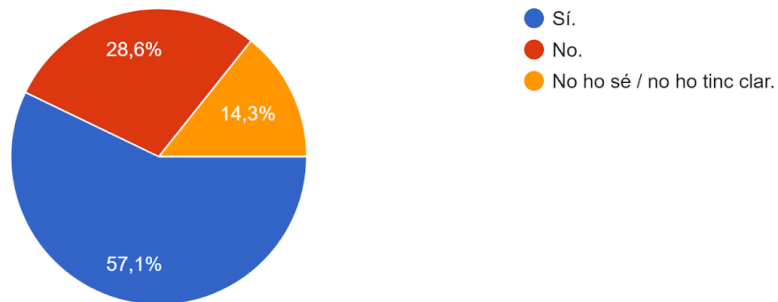
8. Ha escoltat insults per part dels alumnes sobre el lloc de procedència o la cultura dirigits a un altre alumne?

Figura 15.

Presència dels insults sobre el lloc de procedència o cultura segons el professorat.

Ha escoltat insults per part dels alumnes sobre el lloc de procedència o la cultura dirigits a un altre alumne?

21 respostes

Font: Elaboració pròpia.

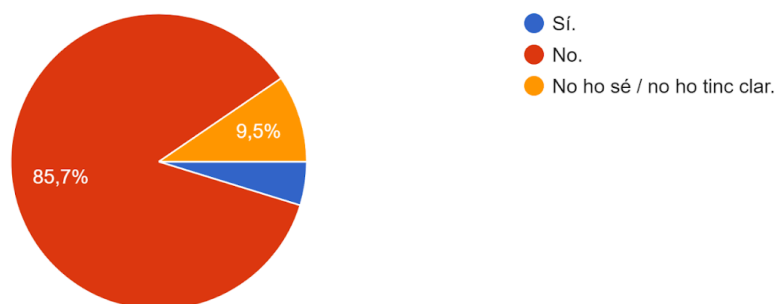
9. Ha sentit comentaris negatius sobre la forma de vestir dels altres infants (roba tradicional com el “hiyab”) o per la religió que segueixen?

Figura 16.

Presència dels insults sobre la forma de vestir o la seva religió segons el professorat.

Ha sentit comentaris negatius sobre la forma de vestir dels altres infants (roba tradicional com el "hiyab") o per la religió que segueixen?

21 respostes

Font: Elaboració pròpia.

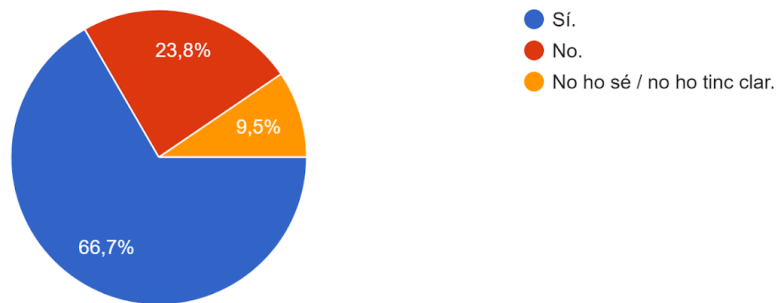
10. Ha sentit comentaris negatius sobre el color de pell dirigits a altres alumnes?

Figura 17.

Presència de comentaris despectius envers el color de pell dels alumnes segons el professorat del centre.

Ha sentit comentaris negatius sobre el color de pell dirigits a altres alumnes?

21 respostes

Font: Elaboració pròpia.

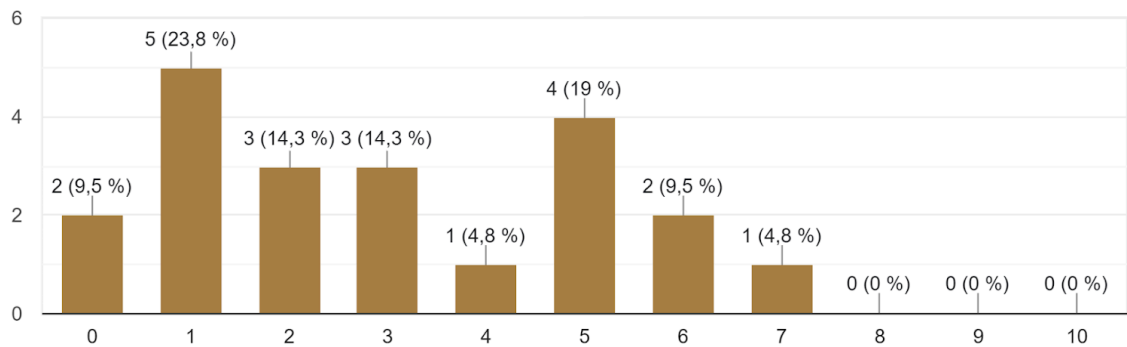
11. Amb quina freqüència ha presenciat les conductes esmentades anteriorment?

Figura 18.

Freqüència de les agressions esmentades amb anterioritat.

Amb quina freqüència ha presenciat les conductes esmentades anteriorment?

21 respostes

Font: Elaboració pròpia.

Nota: Com es pot observar s'ha ordenat segons diferents valors, els quals es divideixen en:

- 0-4: no ho has presenciat.
- 5-6: ho has presenciat poc, és a dir, entre 1 i 5 vegades durant la setmana.
- 7-9: ho has presenciat sovint, concretament entre 6 i 9 vegades durant la setmana.
- 10: ho has presenciat molt, és a dir, s'han presenciat les agressions de forma reiterada.

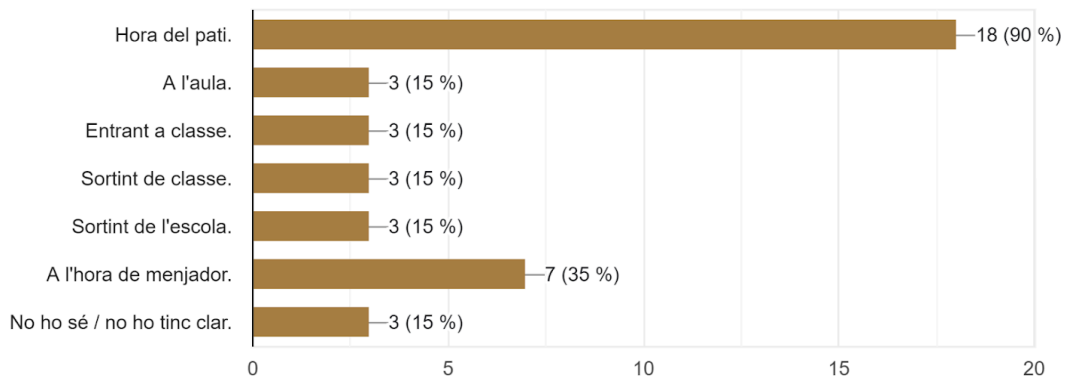
12. En quin moment del dia s'acostumen a produir conductes d'assetjament?

Figura 19.

Gràfic representatiu del moment del dia en el qual s'acostumen a produir les conductes d'assetjament.

En quin moment del dia s'acostumen a produir aquestes conductes d'assetjament?

20 respostes

Font: Elaboració pròpia.

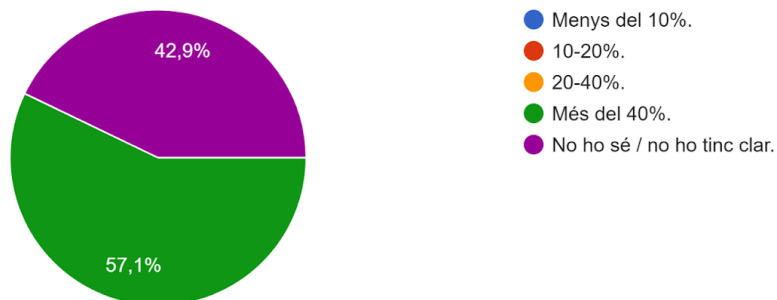
13. Quin és el percentatge aproximat d'immigració que hi ha a l'escola?

Figura 20.

Percentatge aproximat d'immigració a l'escola segons els docents del centre.

Quin és el percentatge aproximat d'immigració que hi ha a l'escola?

21 respostes

Font: Elaboració pròpia.

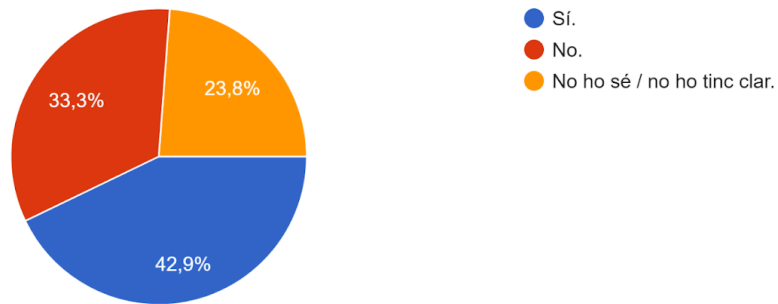
14. Arran de les preguntes realitzades, considera que ha presenciat assetjament per raó d'ètnia en el centre?

Figura 21.

Creença dels professors sobre l'assetjament per raó d'ètnia i la seva existència a l'escola

Arran de les preguntes realitzades, considera que ha presenciat assetjament per raó d'ètnia en el centre?

21 respostes

Font: Elaboració pròpia.

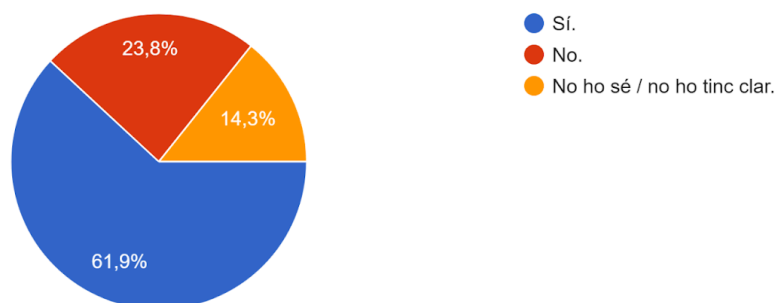
15. Aleshores en relació amb la percepció de la freqüència del fenomen considera que s'hauria d'intervenir en aquestes situacions urgentment?

Figura 22.

Percepció dels professors sobre la necessitat d'intervenció del racist bullying segons la freqüència d'aquest.

Aleshores, en relació amb la percepció de la freqüència del fenomen, considera que s'hauria d'intervenir en aquestes situacions urgentment?

21 respostes

Font: Elaboració pròpia.

Annex 5: Document de confidencialitat

Declaració de confidencialitat

Dades del membre o assistent

Nom i cognoms	DNI
Alba Puig Díaz	47929040F
Nom del acte	Curs
TFG	2023-24

Compromisos

D'acord amb la normativa vigent en matèria de protecció de dades de caràcter personal, el Reglament (UE)2016/679, del Parlament i del Consell, de 27 d'abril de 2016 (RGPD), i la Llei orgànica 3/2018, de 5 de de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals,

Em comprometo, com a alumna del TFG del curs 2023-24, al següent:

- Mantenir una absoluta confidencialitat i secret respecte de les dades de caràcter personal i la informació a les quals pugui tenir accés, i de les quals és responsable l'Administració de la Generalitat de Catalunya.
 - Garantir i mantenir el secret respecte de les dades personals i la informació que tracti, obligació que subsistirà fins i tot després de finalitzar el TFG 2023-24.
 - No divulgar, publicar, difondre ni posar a disposició de tercers, les dades personals i la informació a què tingui accés.
 - Adoptar les mesures de seguretat que siguin necessàries per assegurar la confidencialitat, el secret, la disponibilitat i la integritat de les dades de caràcter personal i la informació a les quals tingui accés.
-

Informació addicional: Podeu consultar la informació addicional i detallada sobre protecció de dades a la pàgina:
<http://educacio.gencat.cat/ca/departament/proteccio-dades/drets-persones-interessades>

He llegit la informació bàsica sobre protecció de dades i autoritzo el tractament de les dades.

Lloc i data

Rubí, 12 de març de 2024

Signatura

